

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Magisterské kombinované studium
2011 - 2013

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dita Šedivá

Život a dílo významných osobností
pomáhajících profesí.
Marie Riegrová-Palacká

Praha 2013

vedoucí diplomové práce:
Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Master combined studies
2011 - 2013

DIPLOMA THESIS

Dita Šedivá

Life and work of the outstanding personalities
in educational professions.
Marie Riegrová-Palacká

Praha 2013

The diploma work supervisor:
Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze 15. března 2013

Dita Šedivá

Anotace

Diplomová práce se zabývá životem a dílem významné české filantropky Marie Riegrové-Palacké. Úvodní část se věnuje rodině, ze které tato žena pocházela, a lidem, kteří jí výrazně ovlivnili. Druhá část, zpracovaná převážně z archivních materiálů, je zaměřena na její rozsáhlou činnost, zejména v oblasti péče o chudé děti a rozvoje školních zařízení. Práce také odpovídá na otázku, proč tato žena přes svůj mimořádný přínos pro české předškolní i školní vzdělávání zůstala pro širokou veřejnost prakticky neznámá.

Klíčové pojmy

Činnost, dohled nad školami, francouzský vzor, chudé děti, chudé dívky, jesle, kurzy, Marie Pape-Carpentier, Marie Riegrová-Palacká, mateřská škola, městská rada, německý vliv, opatrovna, péče, práce, průmyslová škola, rodina, sbírka, Spolek sv. Ludmily, výbor dam, výchova, vzdělání, založení školy.

Anotacion

The thesis describes life and work of Marie Riegrová-Palacká, a significant Czech philanthropist. The first part of the thesis talks about her family and other people who influenced her strongly during her life. The second part, predominantly created using archive materials, deals with her vast work, especially concentrating on the care for poor children and the development of the educational institutions. The thesis also answers the question why this woman, in spite of her significant importance to the Czech pre-school and school education, has remained mostly unknown to general public.

Key words

Activity, care, collection, Committee of women, education, family, foundation of school, French model, German influence, kindergarten, Marie Pape-Carpentier, Marie Riegrová-Palacká, nursery, poor girls, poor children, protectory, school supervision, Society of St. Ludmila, training course, upbringing, work.

OBSAH

ÚVOD	8
1 MLÁDÍ A RODINNÉ PROSTŘEDÍ MARIE RIEGROVÉ-PALACKÉ.....	9
1.1 Rodina Palackých.....	9
1.1.1 Matka Terezie Palacká.....	9
1.1.2 Otec František Palacký	13
1.1.3 Bratr Jan Palacký	17
1.2 Mládí Marie Palacké.....	18
1.3 Vzdělání Marie Palacké.....	19
1.4 Setkání s Františkem Ladislav Riegerem	20
1.4.1 František Ladislav Rieger	21
2 OPATROVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH 19. STOLETÍ	25
3 FILANTROPICKÉ ZAČÁTKY MARIE RIEGROVÉ-PALACKÉ.....	28
3.1 Loterie Zdenky Havlíčkové.....	28
3.2 Spolek sv. Ludmily.....	29
3.2.1 Péče o nejchudší děti.....	29
3.2.2 Založení dívčí průmyslové školy	31
3.3 Další poznatky Marie Riegrové-Palacké z oblasti filantropie.....	33
3.3.1 Snaha o literární činnost.....	33
3.3.2 Marie Pape-Carpentier	34
4 ZALOŽENÍ ČESKÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY	37
4.1 Mateřská škola u sv. Jakuba.....	37
4.1.1 Návrh na novou opatrovnu.....	37
4.1.2 České absolventky kurzu v Ústavu pro učitelky mateřských škol.....	39
4.1.3 Otevření a provoz první české mateřské školy	41
4.1.4 Děti přijaté do mateřské školy	42

4.2	Rodinné poměry dětí.....	44
4.3	Další vývoj mateřských škol v Praze.....	46
5	PODPORA CHUDÝCH MATEK A NEJMENŠÍCH DĚTÍ.....	50
5.1	Zdravotní krize.....	50
5.2	Podpora chudých matek a novorozenců.....	52
5.3	První české jesle a oddělení maličků.....	54
6	ROZVOJ MĚSTSKÝCH ŠKOL.....	56
6.1	Vyšší dívčí škola.....	56
6.2	Další městské školy založené Marií Riegrovou-Palckou.....	59
7	POSLEDNÍ LÉTA ŽIVOTA MARIE RIEGROVÉ-PALACKÉ	61
7.1	Obrana městských ústavů.....	61
7.2	Na sklonku života.....	63
7.3	Odjezd do Říma.....	64
	ZÁVĚR.....	67
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	71

ÚVOD

Ve své práci bych ráda přiblížila neobyčejný život a povznášející dílo Marie Riegrové-Palacké. Zajímalo mě, co to bylo za ženu, která dokázala zorganizovat velkou řadu dobročinných akcí a pomoci tak mnoha chudým dětem. Ženu, jenž se největší měrou podílela na založení prvních českých mateřských škol, na založení českých jeslí, na vzniku podpory chudých rodiček a jejich novorozenců.

Marie Riegrová -Palacká se však nezaměřovala pouze na nejmenší děti. Podílela se také na zlepšení vyučování na pražských školách. Prosadila změny ve výuce ženských prací na školách obecních, zřízení dívčí školy průmyslové a zřízení odborné školy pro umělecké vyšívání. Účastnila se zřízení městské školy pokračovací denní i večerní, byla členkou komise pro školní útulky.

Přestože je jméno Marie Riegrové-Palacké spojováno s mnoha záslužnými činy, široká veřejnost o ní mnoho neví. Veřejné informační zdroje o ní nepřinášejí mnoho informací a pokud ano, jedná se většinou o heslovitá sdělení. Dnes hojně rozšířený Internet sice nabízí zdánlivě hodně odkazů, ale při bližším zkoumání zjistíme, že se jedná jen o malý počet článků, které si pouze autoři různých webových stránek přebírají.

Při svém bádání jsem se zaměřila také na rodinu, ze které Marie pocházela. Obdobím jejího dospívání, jejím vzděláváním a její filantropickou prací. Pozornost jsem věnovala i lidem v jejím okolí, lidem, kteří jí poskytli vzdělání, kteří ji významně ovlivnili nebo se kterými spolupracovala.

Jako podklad mi sloužily: odborná literatura, biografie Marie Riegrové-Palacké, kterou vytvořila její dcera Marie Červinková-Riegrová a materiály z Archivu Národního muzea - vlastní poznámky a korespondence Marie Riegrové-Palacké, její deníky, koncepty vydaných i nevydaných článků, výroční zprávy školek. Ke zkoumání nastíněných otázek jsem použila metodu biografie a metodu komparace.

MLÁDÍ A RODINNÉ PROSTŘEDÍ MARIE RIEGROVÉ-PALACKÉ

Marie se narodila v Praze 18. dubna 1833 jako druhé dítě Františka Palackého a Terezie Palacké. Už od dětství vykazovala velkou zodpovědnost a pracovitost. Než se však pustíme do studia její rozsáhlé činnosti, přiblížíme si pro lepší pochopení její osobnosti rodinné prostředí, ze kterého pocházela, její dětství a dospívání, výchovu a vzdělání. Zkrátka vše, co Marii výrazně ovlivnilo a formovalo její charakter.

1.1 Rodina Palackých

1.1.1 Matka Terezie Palacká

Terezie Palacká, rozená Měchurová, pocházela ze široké rodiny velkostatkáře a jednoho z prvních pražských advokátů Jana Měchury. To byl člověk neobyčejně schopný, bystrý a podnikavý a díky těmto vlastnostem se mu rychle rozrůstalo jmění. Všeobecná vážnost, kterou tento advokát měl, jeho zámožnost a příbuzenství se šlechtickými rodinami přispívaly k tomu, že se dům Měchurových stal jedním z předních středisek tehdejšího společenského života.¹

V rodině Měchurových se všichni vyjadřovali pouze německy, a to v ústním i písemném projevu. Jejich oddanost rakouskému státu nebyla v rozporu s jejich českým zemským uvědoměním. Jejich jazykově německé vzdělání a kultura byly doplněny v salónech při rozhovorech s příslušníky šlechty někdy také snahou o francouzskou konverzaci. Čeština, které v podstatě všichni rozuměli, zůstávala omezena na styk s domácím služebnictvem a s řemeslníky, kteří přicházeli do domu.²

---

¹ KOŘALKA, J. *Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. Lidé města* [online]. © 2003. [cit. 2012-11-10]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=522>. ISSN 1212-8112.

² Tamtéž

Z domova rozuměla Terezie od mládí jednoduchým českým větám, ale jako spisovný jazyk se česky učila až v posledním desetiletí svého života.

Terezie měla veselý temperament a společenskou povahu. Od dětství byla vedena k šetrnosti, ale ve skutečnosti neměla ani představu, kolik peněz bylo zapotřebí na výdaje za základní životní potřeby, protože rodinné hospodářství vedl její otec.³

Terezie Palacká s dcerou Marií⁴

V devatenácti letech prodělala těžkou nemoc, jejímž následkem byla doživotní srdeční vada. To už se o ní nějaký čas ucházel František Palacký. Ten v té době právě pobýval ve Vídni, kde se o Terezině onemocnění dozvěděl od jejího bratra. Uvědomil si, že by svou obětavou péčí a láskou mohl Terezii ochránit před špatnými lidmi a přispět ke zlepšení jejího zdravotního stavu.

³ Červinková-Riegrová, 1892, str. 10

⁴ BOBÍKOVÁ, L. *České bojovnice za práva žen, aneb "Kafíčkovo-bábovkový" feminismus*. Novinky.cz [online]. © 1. 10. 2010. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/styl/211271-ceske-bojovnice-za-prava-zen-aneb-kafickovo-babovkovy-feminismus.html>

Rodinný lékař Měchurových⁵ tehdy upozornil Palackého, že se uchází o ruku dívky, která nikdy nebude mít pevné zdraví. Ten mu však odpověděl, že je to tím závažnější důvod, proč si ji Palacký chce vzít, protože Terezie musí dostat milujícího muže, který s ní bude vždy dobře zacházet. Otec Měchura postoj Palackého ocenil natolik, že mu svojí dceru dal i přesto, že tento mladý spisovatel byl zcela bez jmění. V jeho vztahu k Terezii se spojila láska s vědomím křesťanské pokory a povinnosti chránit churavějící ženu, pro niž byl celoživotní spolehlivou oporou. Terezii Měchurovou si vzal 16. září 1827.⁶

Palackého péče o nemocnou Terezii byla soustavná a příkladná. Po celých třiatřicet let společného života se střídaly její kratší a delší pobyty na lůžku. „*Terezie onemocněvši, nepovstala letos více z postele až do roku 1838 měsíce Apr.*“, zapsal si Palacký při zpětném ohlédnutí k říjnu 1837.⁷

Po této trpké zkušenosti se Palacký od roku 1838 snažil na doporučení lékařů zajistit pro Terezii na zimní měsíce pobyt ve zdravějším prostředí. Hned od počátku října 1838 cestovala celá rodina do Říma a Neapole, v říjnu 1844 odjeli všichni na Riviéru do Nizy (Nice), kde Palačtí získali několik blízkých přátel. Zimní pobyt zde se ještě několikrát opakoval a to v letech 1847/48, 1850/51 a 1851/52. Vždy jí doprovázely obě děti, Jan a Marie. V dalších případech, kdy Jan měl povinnosti na univerzitě, jen s Marií a s neteří Poldinkou Heyrovskou, které se rodina Palackých ujala po smrti Terezini sestry Antonie.

Vědomí odpovědnosti a křesťanského milosrdenství neopouštělo Palackého ani ve chvílích, kdy Terezie ztrácela náladu i soudnost a zahrnovala svého manžela neoprávněnými výčitkami. Její křehký zdravotní stav byl po roce 1853 příčinou stále častějších a vážnějších onemocnění. Od října 1858 až do května následujícího roku byla Terezie dokonce více než půl roku trvale upoutána na lůžko. Vzhledem k jejímu celkově nedobrému zdravotnímu stavu pak na doporučení lékařů odjela Terezie v doprovodu svého muže na zimní období do Nizy již v polovině září 1859.⁸

---

⁵ Jan Theobald Held (1770 – 1851), lékař, skladatel a rektor Univerzity Karlovy.

⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str.8

⁷ KOŘALKA, J. *Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. Lidé města* [online]. © 2003. [cit. 2012-11-10]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=522>. ISSN 1212-8112..

⁸ Tamtéž

Jak moc Riegrová milovala svou matku, svědčí i fakt, že ještě na podzim téhož roku opustila svého dvouletého syna, kterému lékaři nedoporučili dalekou cestu. Její muž nemohl kvůli práci na delší dobu opustit Prahu, a tak se odhodlala sama a těhotná se svou dceruškou odjet za svou nemocnou matkou do Nizzy. Sama později přiznala, že již před odjezdem byla vážně nemocná. Cesta přes Itálii byla tehdy velmi nebezpečná a to byl důvod, proč nemocná Marie cestovala bez oddechu ve dne i v noci i při nervových křečích. Tak přijela do Nizzy velmi nemocná.⁹

Terezii Palackou příjezd dcery Marie a pětileté vnučky Márinky Riegrové velmi potěšil. Zdálo se, že půlročním pobytem v Nizze se podařilo zdraví Palackého a jeho ženy znovu upevnit. V únoru roku 1860 Rieger zajel do Nizzy pro svou ženu, aby se v březnu vydali na zpáteční cestu, dokud jí v tom nebránilo pokročilé těhotenství.¹⁰

Terezie se vydala se svým mužem a s vnučkou na zpáteční cestu do Čech 29. dubna 1860. Pro velké bolesti museli cestu několikrát přerušit. V přístavním městě Marseille zůstali dokonce celý měsíc. Nervové záchvaty, které byly doprovázeny silnou bolestí všech údů, dávením, celkovou zesláblostí a příznaky vodnatelnosti, vyvolávaly spory mezi lékaři o způsobu léčby. Další, jeden a půl měsíční zastávku měla Terezie ve švýcarské Ženevě, kam za ní z Prahy přijel syn Jan s pražským lékařem Ignácem Porschem. Palacký byl celé dny a noci se svou se svou trpící ženou, což ho muselo velmi vyčerpávat. Ani v této situaci však neztrácel vrcholný pocit odpovědnosti. Odvezl svou šestiletou vnučku do Čech a pak se ihned vrátil do Ženevy pro svou těžce nemocnou ženu. Tu doprovodil ve zvláštním železničním vagonu až na nádraží v Děčíně-Podmoklech, odkud. 15. srpna telegrafoval dceři Marii do Prahy, aby za nimi přijela a ta se okamžitě vydala na cestu.¹¹

Terezie Palacká zemřela v náručí své dcery 18. srpna 1860.

---

⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str.26

¹⁰ Tamtéž, str.26-27

¹¹ KOŘALKA, J. *Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. Lidé města* [online]. © 2003. [cit. 2012-11-10]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=522>. ISSN 1212-8112.

1.1.2 Otec František Palacký

František Palacký se narodil 16. června 1798 v Hodslavicích na Moravě. Veškerý jeho život Palackého byl od dětství provázen neobvyklým pocitem odpovědnosti a pořádkumilovnosti. Přísně a hospodárně dodržoval rozvrh pracovního dne, který si stanovil. Soustavnost a obdivuhodná sebekázeň patřily k základním předpokladům úspěšného plnění jeho základního životního úkolu.

Vzdělání mladého Františka Palackého probíhalo v rodné obci Hodslavicích na severovýchodní Moravě a od jedenácti let na evangelických školách v Trenčíně a Prešpurku (dnešní Bratislavě). Pouze půldruhého roku od vánočních svátků roku 1807 do letních prázdnin roku 1809 pobýval František v osvícenské německé škole v Kunvaldu (dnešním Kuníně) u Nového Jičína.¹²

Přestože si Palackého otec přál, aby se také z jeho syna stal evangelický učitel a kněz, nepokračoval dál ve svých studiích, ale působil v letech 1819–1823 jako vychovatel v uherských šlechtických rodinách, rok 1820 strávil se svými svěřenci ve Vídni. Toto působení ve vyšších kruzích mu jednak umožnilo přístup do světa vyšší kultury, ale také měl dost příležitosti pokračovat ve svém sebevzdělávání, v této době ještě především ve filozofii a estetice (ovlivněn byl především I. Kantem, F. Schillerem a J.G. Herderem), získal také velký přehled o politice a politickém dění nejen v Habsburských zemích a intenzivně studoval i cizí jazyky. Během svého života ovládl latinu, řečtinu, němčinu, češtinu, maďarštinu, portugalštinu, angličtinu, francouzštinu, italštinu, ruštinu a staroslověnštinu.¹³

V mládí měl Palacký velké literární ambice ale nakonec se rozhodl věnovat se především studiu českých dějin. Za tímto účelem kontaktoval Josefa Jungmanna¹⁴, kterého žádal o poskytnutí základních historiografických informací a zasvěcení do techniky historikovy práce. Ze stejných důvodů napsal i Josefu Dobrovskému¹⁵.

---

¹² Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Palacký*. [online]. poslední aktualizace 10. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD.

¹³ Tamtéž

¹⁴ Josef Jungmann (1773-1847), významný český filolog, spisovatel a překladatel. Od roku 1840 rektor pražské univerzity.

¹⁵ Josef Dobrovský (1753-1829), český filolog a historik. Zakladatel slavistiky v Čechách, spoluzakladatel České společnosti nauk.

Spolupráce s Josefem Dobrovským dala Palackému velmi mnoho. Palacký se od něho naučil historiografickou kritickou metodu a získal i zkušenosti s filologicko-kritickou metodou. Určité napětí ve vztahu pak znamenal odlišný názor na pravost Rukopisu zelenohorského, kde se Palacký s Dobrovského kritikou neztotožnil.¹⁶

Přestože měl nedostatek hotových peněz, nezapomínal Palacký na své vlastní příbuzné na severovýchodní Moravě. Po celá desetiletí podporoval svého mladšího bratra Ondřeje. Vydatně pomohl svému otci Jiřímu Palackému, který se v roce 1830 rozhodl ukončit své učitelské povolání na evangelické škole v Hodslavicích. Chtěl získat dědičné rychtářství v Zubří u Rožnova pod Radhoštěm, ale neměl dostatek prostředků. František Palacký mu pomohl peníze získat, a to tak, že si sám potřebnou částku vypůjčil.¹⁷

Finanční poměry Palackého se později výrazně zlepšili za honoráře, které dostával za *Dějiny národu českého v Čechách i v Moravě*. Rozsahem mimořádně veliké dílo, ve kterém se Palacký snažil vytvořit obraz českých dějin. Některé pasáže, zejména období husitské, však podléhalo rakouské teologické cenzuře. "Dějiny" začaly vycházet v r. 1836 nejprve německy, od r. 1848 česky. Šlo o dílo doslova celoživotní. Palacký je dokončil až v r. 1876, tedy v roce, kdy zemřel.

Díky těmto honorářům začal podporovat další své sourozence, bratra Jana a sestru Rozinu. Malé, ale časté peněžní dary zasílal také svým mnoha synovcům po celých Čechách.¹⁸ Takové chování svědčilo o mimořádném altruismu.

V roce 1829 vytvořil projekt české encyklopedie, který po slibném začátku ztroskotal, a z kteréhožto pokusu vznikla roku 1831 Matice česká, jejímž úkolem bylo financovat české knihy, které by nemohly jako nelukrativní vyjít u soukromých vydavatelů. Českou encyklopedii vydal až jeho zeť František Ladislav Rieger pod názvem *Riegrův slovník naučný*.

---

¹⁶ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Palacký*. [online]. poslední aktualizace 10. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD.

¹⁷ KOŘALKA, J. *Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. Lidé města* [online]. © 2003. [cit. 2012-11-10]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=522>. ISSN 1212-8112.

¹⁸ Tamtéž

Když Palacký vědecky pracoval, Terezie, zpravidla s oběma dětmi, pobývala na zámku v Otíně u Klatov, později hlavně v Lobkovicích. Přestože bylo o jeho ženu vždy velmi dobře postaráno, neboť měla i své služebnictvo, kdykoliv musel Palacký odjet, pravidelně jí psal. Celkem to bylo 526 dopisů. To vypovídá o veliké lásce, a to, že všechny tyto dopisy byly psány německy, svědčí i o dobré česko-německé symbióze.¹⁹

František Palacký²⁰

Do politiky vstoupil v roce 1848, kdy byl zvolen poslancem do říšského sněmu. V tomto roce mu bylo nabídnuto ministerstvo školství, které však Palacký odmítl. Účastnil se Kroměřížského sněmu, kde představil svůj návrh ústavy, který nebyl přijat. Palacký byl přesvědčen o správnosti existence Rakouska, které si představoval jinak uspořádané, což považoval za dostatečnou záruku pro vývoj slovanských národů v rámci monarchie a vyřešení národnostní otázky.

¹⁹ Filip, Štědrá, 2009, str. 236

²⁰ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Palacký*. [online]. poslední aktualizace 10. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD.

Palacký byl přesvědčen, že doba malých států je již minulostí a že lidstvo směřuje k vytváření velkých politických a hospodářských celků. Prosazoval tedy myšlenku Rakouské monarchie, která by se přetvořila ve federaci rovnoprávných národů, tedy myšlenku tzv. austroslavismu. Zároveň Palacký varoval před třemi nebezpečími – před expanzivním Německem, maďarským nacionalismem a ruským univerzálním státem. Palacký si uvědomoval, že slovanským národům nehrozí od Rakouska zdaleka takové nebezpečí, jako od Německa a Ruska.

Roku 1850 se stal předsedou Sboru pro zřízení Národního divadla. V tomto roce začal být policejně sledován, proto se od něj odklonila spousta přátel a Palacký se stáhl do soukromí. Řadu let v tomto období strávil prací na zámečku Lobkovice, který patřil jeho tchánovi J. Měchurovi.²¹

Roku 1860, kdy podepsal Riegerovo memorandum císaři, které obsahovalo stížnost na bezpráví páchaném na českém národě (zejména v oblasti jazykové) s žádostí o povolení založit české politické noviny. Výsledkem bylo založení Času a Národních listů v roce 1861. Ve stejném roce byl zvolen do českého sněmu a v témže roce jej císař František Josef I. jako prvního Čecha nešlechtického původu jmenoval doživotním členem Panské sněmovny.

Politické činnosti Palacký zanechal v roce 1867 a až do své smrti se věnoval jen vědecké práci. V r. 1868 položil symbolický základní kámen ke stavbě Národního divadla. Celým svým životem tak naplňoval vlastní přesvědčení, že povinností Čechů je, aby svou rovnoprávnost s jinými národy prokazovali jak obrodou vlastního jazyka, tak i na poli umění, vědy a průmyslu.

Rozsáhlé Palackého historické dílo se stalo milníkem české historiografie. Celé nadcházející generace historiků se vlastně ve svém díle vůči němu a jeho pojetí musely nějakým způsobem vymezit. Jeho tvorba nebyla jen shlukem historických faktů, chronologicky seřazených. Podle Palackého historie představovala organický celek

---

²¹ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Palacký*. [online]. poslední aktualizace 10. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD.

skutečností protknutý hlavní linií. Proto také jako jeden z prvních českých historiků detailně studoval nejen politické dějiny, ale i dějiny státoprávní.

Milován a uctíván českým národem, jenž ho nazval "Otcem národa," zemřel 26. května 1876 v Praze.

1.1.3 Bratr Jan Palacký

Jan byl starší bratr Marie a narodil se r. 1830 v Praze. Kromě rodičů, mu největší literární vzdělání, stejně jako jeho sestře Marii, poskytl Václav Vladivoj Tomek²². V té době ještě posluchač filozofie, později rektor Karlovy univerzity.

Jan Palacký²³

²² Václav Vladivoj Tomek (1818 - 1905), český archivář, historik, politik a pedagog. Jako poslanec českého zemského sněmu často vystupoval jako prostředník mezi českou a rakouskou reprezentací. V roce 1898 byl povýšen do rytířského stavu.

²³ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *Jan Palacký (geograf)*. [online]. poslední aktualizace 2. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Palack%C3%BD_\(geograf\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Palack%C3%BD_(geograf)).

Do školy začal chodit od sexty gymnázia v šestnácti letech. Po studiu na univerzitě získal doktorský titul, později se stal univerzitním profesorem geografie. Napsal několik cestopisných děl a hojně přispíval do Ottova naučného slovníku.²⁴

Zabýval se též politikou a jako mecenáš podporoval aktivity své sestry Marie.²⁵ Zemřel roku 1908 v Praze.

1.2 Mládí Marie Palacké

Marie byla již od dětství pro svou neobyčejnou dobrotu, něžnost, citlivost a skromnost miláčkem celé rodiny.²⁶ Již od dětství byla vedena k péči o domácnost, aby z ní byla dobrá hospodyně. Matka jí zejména vštěpovala, že povinností ženy je ušít veškeré domácí prádlo. Často jí také nabádala, ať má veselou mysl, neboť Marie byla vážné, hloubavé povahy a život brala ve všem opravdově a vážně. Jako mladá dívka neměla vůbec žádnou potřebu účastnit se jakékoliv zábavy. Na plesy chodila jen, aby vyhověla matčině přání. Její osobní učitel František Schneider o ní říkal, že má jen jednu chybu: „*schází jí trochu lehké mysli.*“²⁷

Protože její matka byla často nemocná, musela se o ní Marie už v dětství starat. Navíc jí, ve chvílích, kdy matku přepadly zdravotní potíže, připadla péče o domácnost. Z toho je zřejmé, že už od dětství žila ve vážných starostech a neustálé práci. Již v 15. letech musela zastoupit matku v celé domácnosti i několik měsíců. Tak se už jako velmi mladá naučila zapomínat na sebe a věnovat se druhým

Jak už bylo zmíněno, její slabá a nemocná matka nesnášela zimní období a z tohoto důvodu je musela trávit i s dětmi u moře v Nizze. Rodina cestovala do Nizy přes Alpy a taková cesta trvala měsíc. To bylo velmi náročné a Marie ten čas využívala k psaní. Pečlivě si zapisovala do svých deníků krajinu i pamětihodnosti, které cestou

---

²⁴ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *Jan Palacký (geograf)*. [online]. poslední aktualizace 2. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Palack%C3%BD_\(geograf\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Palack%C3%BD_(geograf)).

²⁵ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Spolek sv. Ludmily*. Jednatelská zpráva spolku paní sv. Ludmily za rok správní 1869, 1870, 1871. Karton č. 12, inv. č. 487.

²⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str. 9

²⁷ Tamtéž, str. 11

viděla a otcovo vyprávění o historických událostech. V jejich denících, které si psala již od 11ti let, je vidět velká vnímavost, pečlivost a šetrnost. Všechny deníky jsou psány drobným, ale úhledným písmem, a to od kraje ke kraji. Marie využila ve svých denících každého místa a každou stránku si pečlivě nalinkovala.²⁸

Pro Marii zimní pobyty na Riviéře také znamenaly, že po celou tu dobu musela navštěvovat francouzské školy. Byla však dobrá studentka a znalost francouzštiny si osvojila takovým způsobem, že mluvila a psala francouzsky téměř tak dobře jako česky. V Nizze též navštěvovala francouzské knihovny, kde četla především vážná historická díla, zeměpisné a cestopisné knihy. Možná právě tyto pobyty vypěstovaly u Marie osobní sympatie k Francii, kam se pak v dospělosti ráda vracela.

Otec rodinu na Riviéru vždy doprovázel a pak se vracel do Prahy. Na jaře si pro svou ženu a děti zase přijel a odvezl domů. Velké množství dopisů, které si obě strany po celou dobu pobytu v Nizze napsaly, svědčí o tom, že celá rodina žila ve velké lásce a měla velice šťastný rodinný život.

U Marie rostla láska k otci i s jejím cítěním národním a snahou naučit se bezchybně český pravopis. Sám Palacký psal v dopise své dceři: „*Mám tedy skutečné potěšení nade tvou ochotnou vůlí a pilností a naději se, že bude s Tebe někdy hodná Češka, jakž to na dceru mou sluší.*“²⁹

1.3 Vzdělání Marie Palacké

Otec dbal především o to, aby obě děti byly vyučovány v češtině. Palacký sice mluvil a psal německy se svou ženou a většinou jejich příbuzných, ale po narození syna Jana a dcery Marie naléhal na výchovu a vzdělání svých dětí v češtině a francouzštině.

Marie však výborně ovládala i německý jazyk, protože s otcem matky komunikovala slovně i písemně německy. Ten jí velmi chválil za pěkný sloh, a říkával,

---

²⁸ Archív národního muzea, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Biografický materiál*. Deník z cesty na Riviéru. Karton č. 1, inv. č. 6.

²⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 14

„že bude-li takto pokračovati, že může se ještě státi spisovatelkou.“³⁰ Další jazyk, který se Marie učila, byla italština.

Otec i matka dbali na vzdělání všestranné, včetně vzdělání estetického a hudebního. Vedle již zmiňovaného V. V. Tomka byl jejím učitelem také B. Smetana³¹, u kterého se učila hře na piano a na harfu. Ve zpěvu ji vyučoval profesor F. A. Vogl³². Protože Terezie vychovávala své děti v katolické víře, zvolila pro ně jako učitele náboženství jednoho z největších Bolzanových³³ stoupců Františka Schneidera.

„Ten měl veliký vliv na duševní a mravní rozvoj mladé Palacké. Ten byl povaha, jakoby ze žuly tesané, vůle železná, energie neoblomná – jeho život i jeho smrt podávají obraz toho, k jaké mocnosti může dospěti síla vůle u člověka. Schneider v životě i v umírání hleděl prováděti svou zásadu, že člověk zmůže vše, co opravdu chce.“³⁴

Jak se později ukázalo, Bolzanovo učení o víře a pomoci druhým velmi utvářelo povahu Marie.

1.4 Setkání s Františkem Ladislav Riegerem

František Ladislav Rieger byl věrný přítel Františka Palackého a často k němu chodil na návštěvu. Tam poznal Marii, která ho okamžitě zaujala. Mezi úzkým kruhem Palackého nejvěrnějších přátel však bylo více ctitelů jeho dcery. Mladá dívka si žádného z nich nevybrala, ale, když roku 1852 odjížděla do Nizzy, Riegerovi se podařilo dosáhnout od ní slibu, že jí může psát a že mu bude na jeho listy odpovídat.

---

³⁰ Červinková-Riegrová, 1892, str. 13

³¹ Bedřich Smetana (1824 - 1884), významný český hudební skladatel z období novoromantismu. Jeho stěžejními díly je osm dokončených oper a soubor šesti symfonických básní "Má vlast."

³² Franz Arnold Vogl (1821 - 1891), operní zpěvák s vynikajícím barytonem a přednesem, skladatel mnoha líbivých písní a učitel sborového i sólového zpěvu na pražské konzervatoři.

³³ Bernard Bolzano (1781 – 1848), významný český matematik, doktor filozofie a kněz. Pro své reformátorské názory byl roku 1820 sesazen z katedry a dostal doživotní zákaz učit a kázat.

³⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str. 20

Rieger dobře poznal povahu své milované dívky a snažil se jí přesvědčit, aby se nevyhýbala světskému životu:

„povznášejíc se vzhůru lehkou nohou odstrkujete od sebe svět se vším prachem a kalem jeho. Vy jste příliš velká básnířka v srdci svém - musíte se již konečně odhodlati vstoupiti do tohoto světa hříšného a poznati lidi také jací jsou. Troufáte si s mým průvodem na tento hluk světa se vydati?“³⁵

Společnou korespondencí poznali své spřízněné povahy a lásku, která mezi nimi vzplála. Tak se Marie roku v 1853 vracela domů jako Riegerova nevěsta.

František Ladislav Rieger a Marie Palacká byli oddáni 15. srpna roku 1853 v Praze, v kostele u Panny Marie Sněžné na Novém Městě. Oddal je dlouholetý rodinný přítel a učitel Marie kněz František Schneider. Po roce se jim narodila první dcera Marie³⁶, o tři roky později syn Bohuslav³⁷ a za další tři roky dcera Libuše.³⁸

Jejich vztah byl založen na hluboké lásce, která se ještě věkem prohloubila. Byl mezi nimi úplný soulad myšlenek a snah i cílů životních bez kterého není pravého štěstí.³⁹ Ke štěstí Riegrové přispívalo i to, že se nemusela odloučit od milovaných rodičů. Mladí manželé se nastěhovali do zadního bytu domu rodičů na Novém městě Pasířské ulici, nynější Palackého.

1.4.1 František Ladislav Rieger

Rieger se narodil 10. prosince 1818 v Semilech. Vyrůstal na mlýně a pile, která patřila jeho otci. V šesti letech byl zapsán na školu do Vysokého nad Jizerou. Jeho prvním učitelem byl semilský kaplan Karel Hušek, který jej začal učit čtení, psaní a počtům. Mladý Rieger byl velmi inteligentní a bystrý a již v osmi letech uměl vše, co se ve škole učili. Jeho učitel proto navrhl, aby Rieger nastoupil na vyšší školu. Byl tedy

---

³⁵ Červinková-Riegrová, 1892, str. 22-23

³⁶ Marie Červinková – Riegrová (1854 – 1895) spisovatelka, překladatelka a libretistka. Mimo jiných napsala libreta i k operám Antonína Dvořáka.

³⁷ docent Bohuslav Rieger (1857 – 1907) významný pražský právník a profesor dějin na právnické fakultě.

³⁸ Libuše Bráfová (1860 – 1930) pracovala v ženském hnutí, členka dozorčí rady nad mateřskými školami.

³⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 24

zapsán do školy v Šumperku, kde ho vyučoval Jan Karásek. U něj se naučil hrát na klavír, housle a kytaru. Na konci roku úspěšně pak složil zkoušku, která jej opravňovala ke vstupu na gymnázium.⁴⁰

V roce 1829 byl zapsán na gymnázium v Jičíně, ubytován byl u Jana Marii Sidona, výmluvného kazatele a profesora náboženství. Po druhém ročníku se měl vrátit na mlýn a učit se mlynářem, jak si přál jeho otec. Ovšem chlapcovo nadání bylo tak velké, že byl otec přemluven a Rieger na škole setrval. Ve třetím ročníku bydlel u prefekta, který mu přidělil byt přímo v ústavní knihovně, což znamenalo, že měl přístup i tam, kam se ostatní studenti nedostali.⁴¹

Tuto možnost Rieger dokonale využil k rozšiřování nových poznatků. Při studiu českých knih se v něm probudil vlastenecký cit a Rieger zatoužil dostat se do Prahy. Matka ho proto dovedla k Josefu Jungmannovi, který jej zapsal na studie do pražského Klementina. František si ke studiu vybral humanitní oddělení staroměstského akademického gymnázia. To bylo jedno z nejprestižnějších akademických gymnázií v zemi. Jeho absolventi byli postaveni na roveň posluchačům vysokých škol. Vyučovacím jazykem tu byla jako všude němčina. Působili zde pouze dva čeští kantoři, František Jan Svoboda a Josef Jungmann, a to právě v humanistických třídách. Jungmann byl také Riegrovi třídním profesorem, tomu pomáhal Rieger s vytvářením slovníku českého jazyka. Již na gymnáziu dával Rieger najevo svou hrdou povahu a to několika drobnými vzpourami proti učitelům, které záhy pomohl vyřešit jeho přítel, bývalý třídní učitel a prefekt gymnázia Jungmann. Nakonec vystudoval práva na pražské univerzitě.⁴²

Brzo po příchodu do Prahy se zapojil také do života českých vlasteneckých kruhů. V revolučním roce 1848 se spolu s Palackým rázem ocitá v popředí české politiky. Zvláště vynikl jako poslanec v rakouském ústavodárném sněmu, v němž přednesl řadu skvělých řečí, vynikajících formou i obsahem, které mu získaly evropskou pověst. Po rozehnutí sněmu z obavy před Bachovými represemi odjel téměř na dva roky do ciziny. Ve Francii a Anglii se věnoval zejména studiu ekonomické

---

⁴⁰ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Ladislav Rieger*. [online]. posl. aktualizace 15. 8. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Ladislav_Rieger

⁴¹ Tamtéž

⁴² Tamtéž

literatury a národohospodářských poměrů. Po návratu do Čech se zabýval především literární činností. Mimo jiné začal vydávat první českou encyklopedii.⁴³

Mezi národními buditeli a politiky v polovině 19. století byl Rieger jediný, který měl rozsáhlé národohospodářské vzdělání. Prostudoval tehdejší dostupnou odbornou literaturu v několika řečech. V roce 1851 podal vedení pražské univerzity žádost, aby mohl působit jako docent národního hospodářství na právnické fakultě - s přednášejícím jazykem českým. Měl také připraven podrobný plán přednášek o politické ekonomii. Ale žádost byla z politických důvodů odmítnuta.

Rieger se přesto chtěl věnovat této vědě i nadále. Rozepsal práce *O základech státního hospodářství* a *Statistiku Rakouska*. Přeložil populární dílo francouzského autora J. Droza, jež vyšlo r. 1853 pod názvem *Politické hospodářství čili zásady o statcích*. Roku 1858 napsal druhou národohospodářskou knihu *Průmysl a postup výroby jeho v působení svém ke blahobytu a svobodě lidu zvláště pracujícího*, která vznikla ještě za jeho pobytu ve Francii, ale vyšla až r. 1860.⁴⁴

Po vydání nové ústavy v roce 1861 se stal Rieger vůdčí postavou v českém politickém životě. K národohospodářské vědě se již nevrátil, ale hospodářské problémy trvale zůstaly středem jeho zájmu a předmětem jeho různých aktivit. Nadále sledoval a shromažďoval národohospodářskou literaturu. Řada odborníků dosud považuje Riegra za zakladatele české národohospodářské literatury a prvního tvůrce českého národohospodářského názvosloví. Riegrovy národohospodářské studie totiž nebyly pouhou kompilací zahraničních pramenů, jak tomu bylo u většiny ostatních českých autorů té doby, ale jednalo se o skutečné analýzy a vědecké polemiky.⁴⁵

Čtyři desetiletí určoval Rieger politickou linii Staročechů,⁴⁶ která byla až do roku 1891 vedoucí českou stranou. Z jeho projevů vždy číselo jeho hluboké a upřímné

---

⁴³ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Ladislav Rieger*. [online]. posl. aktualizace 15. 8. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Ladislav_Rieger

⁴⁴ SEIDL, V. František Ladislav Rieger. *Zlatý fond českého ekonomického myšlení* [online].

© 10. 9. 2003. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: http://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_rieger.htm

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Staročechi bylo označení pro členy Národní strany, která existovala v letech 1860-1918.

vlastenectví. Celou jeho politickou kariérou byl stěžejním tématem boj proti vídeňskému centralismu za české státní právo.⁴⁷

František Ladislav Rieger⁴⁸

Českou otázku přenesl na světové fórum jak svou činností ve vlasti, tak osobními styky s významnými státníky a politiky v zahraničí. Právem se proto Rieger označuje za novodobého českého politika evropského významu. Zemřel v Praze r. 1903 a je pochován na vyšehradském hřbitově.

---

⁴⁷ BŘICHÁČEK, T. Jubileum Františka Ladislava Riegra. *Virtually* [online]. © 28. 1. 2010. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: <http://virtually.cz/archiv.php?art=17636>

⁴⁸ Wikipedie - otevřená encyklopedie. *František Ladislav Rieger*. [online]. posl. aktualizace 15. 8. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Ladislav_Rieger

OPATROVNICTVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH

19. STOLETÍ

Než si přiblížíme samotnou činnost Marie Riegrové-Palacké, seznámíme se nejprve s úrovní a orientací tehdejší péče o děti od útlého do předškolního věku. Tím můžeme lépe poznat skutečný přínos této výjimečně vzdělané ženy pro předškolní výchovu a vzdělávání v Čechách.

Organizovaná péče o děti předškolního věku mimo rodinu se původně orientovala na nejchudší společenské vrstvy. První opatrovna pro děti předškolního věku na území Rakouska-Uherska byla založena podle západoevropského vzoru roku 1828 v Budíně (dnešní Budapešti) a nazývala se „Zahrada andílků.“ Vznikla z iniciativy hraběnky Terezy Brunswick-Korompe, která se zasloužila o realizaci obdobné dětské opatrovny ve Vídni. Podle dekretu dvorské komise a guberniálního nařízení z roku 1832 tato zařízení byla určena dětem do pěti let věku, podléhala doзору biskupské konzistoře a musela být financována z dobročinných zdrojů.⁴⁹

V českých zemích vznikala podobná zařízení o něco později. Oficiální základ jim dal pokyn nejvyššího českého purkrabího Karla Chotka z 16. května 1835, kterým vyzval krajské hejtmany a konsistoře k založení „*humanitních ústavů, tak řečených opatroven dítek*“.⁵⁰

Některé opatrovny však byly zřízeny ještě před tímto datem. První z nich byla založená a vedená v Praze na Hrádku vynikajícím učitelem Janem Vlastimilem Svobodou⁵¹, nebo v Plzni z iniciativy vlasteneckého profesora Josefa Vojtěcha

---

⁴⁹ Lenderová, Macková, Bezecný a Jiránek, 2005, str. 37

⁵⁰ Tamtéž, str. 37

⁵¹ Jan Vlastimil Svoboda (1800-1844), pedagogický reformátor, průkopník předškolního vzdělávání v Čechách a autor 1. české metodiky elementárního vzdělávání.

Sedláčka. Tyto opatrovny byly určeny především pro děti, jejichž rodiče museli celý den pracovat.

Do roku 1848 jich bylo v Čechách založeno celkem dvacet. Řídily se výchovným plánem podle triviálních škol a nerespektovaly specifika předškolního věku. Působili v nich zejména muži. Jen výjimečně na venkově či v provinčních městech byly učitelkami opatroven starší dámy bez kvalifikace.⁵²

Systém kopírující školní vyučování v zařízeních pro děti předškolního věku však odmítala řada pedagogů, především pruský reformátor Friedrich Fröbel.⁵³ Ačkoli se jeho názory rychle šířily i v Rakousku-Uhersku, kritizovaný školský způsob výchovy z opatroven byl definitivně vyloučen až ministerským výnosem z roku 1872. Uvedené vyhláše předcházela reforma školství, říšský zákon ze 14. května 1869, který ústavy poskytující předškolní péči zahrnul do školní zákonné normy, aniž by je prohlásil za povinné.⁵⁴

Fröbel inicioval v Praze vznik opatroven, tzv. dětských zahrádek, ve kterých se na děti mluvilo německy a které současně sloužily jako cvičná zařízení při dívčích pedagogiích. České opatrovny vznikly před rokem 1869 v Praze čtyři a s výjimkou bývalé Svobodovy školky, která byla roku 1857 předána do péče školským sestrám, zde taktéž vyučovali muži.

O něco později začala vedle opatroven vznikat podobná zařízení pro ještě menší děti, dětské jesle. V Praze pod ochrannými křídly spolku zvaného Zentralverein für Errichtung und Erhaltung von Krippen in Prag,⁵⁵ založeného již roku 1854, prosperovalo několik německých jeslí. Doklad máme dokonce o založení jeslí v Karlových Varech, které vznikly roku 1856 z iniciativy tamního okresního hejtmána Karla Rünese.⁵⁶

---

⁵² Lenderová, Macková, Bezcený a Jiránek, 2005, str. 37-38

⁵³ Friedrich Fröbel (1782-1852), německý pedagog, zakladatel tzv. dětských zahrádek (Kindergarten), které byly určeny pro děti předškolního věku a vychovávalo se v nich formou hry.

⁵⁴ Tamtéž, str. 37-38

⁵⁵ Ústřední spolek pro vybudování a udržování jeslí v Praze.

⁵⁶ Tamtéž, str. 38

Předškolní výchova formující se během 19. století tedy nebyla pro děti povinná, péče o děti mimo rodinu vznikla jako filantropická iniciativa a nesouvisela přímo se snahou zaměstnat matky mimo domov. Šlo především o to, aby děti z těch nejchudších vrstev měly zajištěné alespoň jedno teplé jídlo denně, oblečení a základní hygienu. Ústavy určené pro předškolní péči měly tedy spíše fakultativní charakter a byly znakem chudoby.

FILANTROPICKÉ ZAČÁTKY MARIE RIEGROVÉ-PALACKÉ

Dobročinným či filantropickým aktivitám se Marie Riegrová-Palacká začala věnovat až po narození svých tří dětí.

V roce 1859 se snažila založit ženský vzdělávací spolek, který by ženy seznamoval s péčí o děti, hygienou, psychologíí, estetikou, etikou, literaturou apod. I když její úsilí nebylo korunováno úspěchem, na myšlenku nezapomněla a hledala další cesty, jak vzdělávat chudé dívky.⁵⁷

3.1 Loterie Zdenky Havlíčkové⁵⁸

Její první působení ve filantropickém spolku byla péče o osiřelou dceru Karla Havlíčka Borovského⁵⁹ a jeho ženy Julie. Oba zemřeli na tuberkulózu. Matka, když bylo Zdence necelých sedm let, otec o rok později.⁶⁰ Riegrová jednu chvíli dokonce uvažovala o její adopci. Když se pak v roce 1861 české vlastenky v čele s Augustou Braunerovou rozhodly uspořádat ve prospěch Zdenky Havlíčkové loterii, ujala se Marie s velkou horlivostí a energií funkce účetní. Zároveň si vzala na starost i rozesílání losů po městech českých. A v tomto směru byla velice úspěšná, sama prodala více než třetinu všech losů.⁶¹

---

⁵⁷ SECKÁ, M. Počátek ženských spolků v Českých zemích. *Babyka - Unie katolických žen* [online]. © 26. 11. 2010. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: <http://katolickezeny.cz/babyka/?p=166>

⁵⁸ Zdenka Havlíčková (1848-1872), po smrti svých rodičů žila v rodině svého poručníka F. A. Braunera. Stejně jako její rodiče zemřela velmi mladá na tuberkulózu. Do veřejného povědomí se dostala jako "dcera národa."

⁵⁹ Karel Havlíček Borovský (1821-1856), významný český básník, novinář a politik. Hlasitý kritik rakouské vlády. Kvůli svým politickým aktivitám ho císař František Josef II nechal bez soudu deportovat do vyhnanství v rakouském Brixenu.

⁶⁰ Bobíková, 2012

⁶¹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 41

Tato mimořádná úspěšnost pak způsobila, že jí začali oslovovat i jiné spolky. Významně se podílela na úspěchu sbírky k výzdobě chrámu Cyrila a Metoděje v Karlíně, za což dostala papežský řád.

Další nabídku ke spolupráci dostala od českých vlastenců z Písku. Ti jako první v roce 1862 zřídili českou vyšší školu. Protože v té době byl veliký nedostatek vhodných knih pro dívky, rozhodli se vydat *Zlatou knihu*. Ta měla poskytnout poučnou i zábavnou četbu jak pro mladší tak pro dospěléjší dívky. Riegrová byla zvolena do výboru Zlaté knihy a sama přispěla k rozšíření tohoto díla radou i činy.⁶²

3.2 Spolek sv. Ludmily

3.2.1 Péče o nejchudší děti

Riegrová cítila potřebu podílet se na rozvoji dobročinných ústavů u nás. Svoji pozornost obrátila nejdříve na velkou bídu chudých žen. Pochopila, že situaci jim může zlepšit jen možnost vyučení se práci, která by je mohla živit. Aby mohla své plány uskutečnit, měla na vybranou dvě možnosti. Buď oslovit tehdy v Praze jediný ženský spolek sv. Ludmily, nebo založit spolek nový. Rozhodla se, že pro uskutečnění svých záměrů bude rychlejší, když osloví spolek stávající.

Spolek sv. Ludmily byl založen roku 1851 na podporu chudých vdov. V jeho čele stála hraběnka Kristina Schönbornová. Spolek hmotně podporoval nemajetné ženy, pro chudé dívky organizoval kurzy šití a rovněž podporoval chudé rodiny, které neměly v Praze domovské právo.⁶³ Když do něho Riegrová na konci roku 1864 vstupovala, měl už jen sedm členek a jeho činnost byla nedostačující.

Riegrová se od začátku s nadšením pustila do činnosti a ve spolku způsobila doslova revoluci. Také hned dala najevo své vlastenecké cítění. První věc, kterou

---

⁶² Červinková-Riegrová, 1892, str. 43

⁶³ SECKÁ, M. Počátek ženských spolků v Českých zemích. *Babyka - Unie katolických žen* [online]. © 26. 11. 2010. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: <http://katolickezeny.cz/babyka/?p=166>

prosadila, bylo, aby protokoly ze schůzí výboru byly psány česky a v plánu kurzů bylo uvedeno, že jde o vyučování české.

Protože prostředků na pomoc chudým bylo málo, bylo nutné příspěvek poskytnout až po předešlém osobním vyšetření sociálních poměrů rodiny, která žádala o pomoc. Z tohoto důvodu Riegrová rozšířila a upravila návštěvy v chudých rodinách. Pořídila zápisníky, do kterých navštěvovatelky zapisovaly krátký životopis rodiny a při každé návštěvě hodnotily zdravotní stav, čistotu, jaké mají rodiče zaměstnání, chodí-li děti do školy nebo proč do školy nechodí, čím se zaměstnávají dospělejší děti nebo proč zahálejí, jak jsou na tom po stránce mravnosti a na závěr zda potřebuje a zda si zaslouží rodina další podpory.⁶⁴

Nejhorší čtvrt', Židovské město, kde byla všude špína, tma, dusno a páchnoucí zatuchlina, si k prošetřování vzala na starost sama Riegrová. Touto prací se pohybovala v nejširším kruhu pražské chudiny Každé ráno vstávala o páté hodině, aby doma zastihla matky i otce. Nedala se odradit šířícím se nákazám, špinou, zápachem ani surovostí některých lidí. Nejednou také byla svědkem, jak pouze v hadrech na zemi leželo dítě nemocné neštovicemi či spálou.⁶⁵

Riegrová pochopila, že pomoc bude účinná jen v tom případě, pokud propojí pomoc hmotnou s pomocí pedagogického působení na děti již od útlého věku. Jako žena milující svou vlast chtěla založení opatroven a škol ryze českých. Zkušenosti ovšem musela sbírat v zahraničí. Zatím to účelem rozeslala veliké množství dopisů do Francie, Německa, Holandska a Belgie. Také si vyměňovala získané materiály s V. Náprstkem, který shromažďoval podklady k přednáškám o dobročinnosti v Anglii a v Americe. O co Riegerové šlo, napsala v dopise Suringarovi⁶⁶: „*Jde o to, abychom k tomu podělování připojily návštěvu chudých a zřídily jakýsi spůsob ochrany chudých. Chtěli bychom k almužně hmotné připojiti almužnu srdce a ducha. Zdaž se nám to podaří? Nevím – nemáme žádných zkušeností, ale máme dobrou vůli a doufám, že dobrotivý Bůh požehná našemu úmyslu a naší snaze*“.⁶⁷

⁶⁴ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Spolek sv. Ludmily*. Zápisníky o chudých Spolku sv. Ludmily. Karton č. 12, inv. č. 496.

⁶⁵ *Národní listy*, 1921, ročník 61, č. 100

⁶⁶ Viliam Hendrik Suringar (1790-1872), zakladatel mnoha dobročinných zřízení v Holandsku.

⁶⁷ Červinková-Riegrová, 1892, str. 49

Suringar Riegrové zaslal své spisy a nabídl jí, že se na něho může i nadále obracet, kdykoliv bude potřebovat.

3.2.2 Založení dívčí průmyslové školy

Riegrová také těžce nesla mravní i tělesnou zkázu (hrubost, prostituci), které podléhala mladistvá děvčata v továrnách a všelijakých dílnách, kam posílali rodiče své dcery pro nějaký výdělek již ve 14ti letech.⁶⁸ Proto se rozhodla při spolku vytvořit školu pro dívky, kde by se adeptka mohla vyučit nějakému ženskému řemeslu. Vzdělání dívek bylo v té době velice zanedbané. V Praze nebylo ani jediné ženské výrobní a průmyslové školy a vyučování ženským pracím na obecných školách bylo nedokonalé.

V lednu roku 1865 Riegerová uskutečnila porady s odborníky, se kterými sestavila a sepsala základní myšlenky průmyslové školy, její plán i přípravku.⁶⁹ Následně seznámila své přátele se záměrem vytvoření kurzu šití, kreslení a rytectví, emailérství a účetnictví. Riegerová přednesla spolku nové stanovy a navrhla zřízení dívčí průmyslové školy. Návrh byl odsouhlasen, stanovy církevně stvrzeny a Riegrová zvolena jednatelkou spolku, jehož předsedkyní byla hraběnka Kristina Schönbornova.
70

Průmyslová dívčí škola u sv. Ludmily byla založena 9. května 1865 a ještě v tomto měsíci byl otevřen první kurz. Škola se od jiných v mnohém lišila. Žačky byly přijímány bezplatně a o Vánocích dostávaly zdarma oděv. Protože adeptky měly jen chatrné vědomosti, byl zde doplňující kurz literních předmětů. Spolek si také vyhrazoval právo dozoru nad přijatými dívkami až do 18ti let věku a právo uzavírat jejich jménem pracovní smlouvy.⁷¹

---

⁶⁸ *Národní listy*, 1921, ročník 61, č.100

⁶⁹ Červinková-Riegrivá, str. 47

⁷⁰ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Spolek sv. Ludmily*. Stanovy spolku sv. Ludmily. Karton č. 12, inv. č. 460.

⁷¹ Tamtéž, str. 52

Na podzim roku 1866 byl otevřen další šicí kurz a již v únoru 1867 se začalo se skromnými výplatami. Dívky byly umisťovány buď v šicích závodech nebo za denní plat v domácnostech. Spolek sám zajišťoval místa v dílnách, vyjednával podmínky a navštěvoval dívky na pracovišti. Jednou týdně se scházely členky spolku, vyřizovaly žádosti a předávaly dívkám výdělky nebo jim je ukládaly do spořitelních knížek. Zároveň organizovaly v neděli pro chovanky různé zábavy a poučné přednášky.⁷²

Nastaly však problémy s umístěním dívek vyučených v úřednictví. Dělníci v továrnách a závodech se ostře stavěli proti ženské konkurenci. Riegerová bojovala s řadou předsudků a všeobecnou neochotou. Tyto zkušenosti přivedly Riegerovou k názoru, že je potřeba místo pokusů v několika oborech soustředit se na jediný obor uměleckého průmyslu a tam se snažit získat ženám práci. Za nejlepší činnost k tomuto cíli pokládala malbu na sklo a porcelán. Tak byla vedle oboru šicího zřízena i škola malířská. Dívky se učily nejen malbě na porcelán a sklo, ale i litografii a dřevorytectví. Malířská škola prodávala své výrobky a dosáhla tak své samostatnosti. Od spolku přijímala jen plat pro učitele. Byla to první průmyslová malířská dívčí škola ve střední Evropě.⁷³

S rostoucím úspěchem průmyslové školy se rozšiřoval i počet nových členek Spolku sv. Ludmily. Dílo se Riegerové dařilo, přestože musela bojovat s nepřízní německého továrnictva a obchodnictva.

Některým členkám spolku v čele s hraběnkou Schönbornovou se však nezamlouvalo, jakým směrem se spolek ubírá a pokládaly za mnohem záslušnější činnost pouhé rozdělování potravin chudým ženám. Když paní hraběnka oznámila, že chce vyučování průmyslové školy svěřit jeptiškám a následně došlo roku 1873 ke zrušení malířské školy, Riegerová svoji činnost spolu s tajemnicí Annou Srbovou ve spolku ukončily a ten se vrátil k podpoře chudiny, vánočním nadílkám a kurzům šití, které byly doplněny o přednášky z literárních předmětů.⁷⁴

---

⁷² Červinková-Riegrivá, str. 54

⁷³ Tamtéž, str. 55

⁷⁴ SECKÁ, M. Počátek ženských spolků v Českých zemích. *Babyka - Unie katolických žen* [online]. © 26. 11. 2010. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: <http://katolickezeny.cz/babyka/?p=166>

3.3 Další poznatky Marie Riegerové-Palacké z oblasti filantropie

3.3.1 Snaha o literární činnost

Riegerové dalo působení ve spolku sv. Ludmily řadu neocenitelných zkušeností. Poznala bídu chudých žen i její příčiny. Zároveň se seznámila s problematikou vzdělávání dívek a jejich možností získat zaměstnání.

V roce 1867 se svým otcem a manželem navštívila světovou výstavu v Paříži. Na ní se nejvíce zajímala o oddělení dívčích škol, zvláště těch průmyslových, a studovala zprávy o Francouzské a světové filantropii. Zároveň navštívila několik dobročinných ústavů a dívčích škol.⁷⁵ Francouzský opatrovnický systém ji ohromil a Riegerová pochopila, jak málo se toho u nás v oblasti péče o chudé děti ví a co všechno je potřeba se ještě naučit.

Po návratu z Paříže vydala proto několik článků v časopisech. Psala o průmyslových dívčích školách ve Francii a seznamovala českou veřejnost s podstatnými rozdíly mezi francouzskými a německými opatrovnami. Věnovala se tématům o rozšíření ženské práce i na další obory, které zatím zastávali jenom muži. Vše psala pod šifrou M.P.R. a nikdy se nesnažila, aby se o ní jako o autorce vědělo. Tvrdila, že publikuje proto, aby veřejnost seznámila s novými poznatky a myšlenkami týkající se dobročinnosti a ne pro své zviditelnění.⁷⁶

Sesbírala veliké množství materiálu o poměrech chudiny a o dobročinných ústavech v různých zemích Evropy, ale nejvíce ji oslovila francouzská filantropie, protože byla více od srdce než jiné, které byli více rozumové.

Materiálu bylo tolik, že by vystačil na veliké dílo. Její důkladnost a úzkostlivá svědomitost k tomu co napíše, jí nedělali dobře na její slabé nervy. Vzhledem k tomu, že nechtěla zanedbat své povinnosti k rodině ani svojí spolkovou činnost, bezohledně

---

⁷⁵ Červinková-Riegerová, 1892, str. 60

⁷⁶ Tamtéž, str. 61

vůči sobě přepínala své síly a následky se dostavily v podobě závratí, bolesti a nervových křečí.⁷⁷ Potom na radu lékařů své literární činnosti zanechala.

Po celý život však i nadále sama pro sebe a své záměry sbírala informace a dělala si výpisky z knih týkající se pedagogiky a filantropie. Zároveň studovala školské zákony, chudinské zákony i nudnou statistiku. Chtěla povznést mládež a ulevit trpícím. Po její smrti se našlo ohromné množství výpisků o dobročinných ústavech z Francie, Anglie, Holandska, Belgie, Německa atd. Také si dělala výpisky o nemocnicích, chudobincích, azylech rekonvalescentů, o opatřeních zdravotních, o zřízení trestnicí a vězenství, o různých formách polepšoven, o veřejném chudinství, o kongresech dobročinných, dále o nejrůznějších oborech péče o mládež chudou od zrození až k dospělosti. Nejbohatší ovšem jsou její výpisky o těch oborech, pro které pracovala, tedy o ústavech pro útlý věk a pro dívčí vzdělání⁷⁸

3.3.2 Marie Pape-Carpentier

Jak jsem již zmínila, Riegrová velmi čerpala ze zahraniční literatury a tak je vcelku přirozené, že při svém neustálém studiu narazila i na metodiku asi největší osobnosti francouzských opatroven - Marii Pape-Carpentier. Protože tato žena významnou měrou ovlivnila i Marii Riegrovou-Palackou, přiblížíme si jí.

Marie Carpentier se narodila 10. září 1815 ve francouzském městě La Flèche. Žila pouze s matkou, neboť její otec, důstojník, zemřel ještě před jejím narozením. Na rozdíl od Marie Riegrové, která měla skvělou rodinnou péči a dostalo se jí mimořádného všestranného vzdělání i materiálního zajištění, Marie Carpentier žila v chudobě a již v 11 letech musela nastoupit do učení na švadlenu, aby co nejdříve mohla začít vydělávat. Šila až 12 hodin denně a na nějaké vzdělávání jí mnoho času nezbývalo.⁷⁹

---

⁷⁷ Červinková-Riegrová, 1892, str. 62

⁷⁸ Tamtéž, str. 65

⁷⁹ Wikipédia - L'encyclopédie libre. *Marie Pape-Carpentier* [online]. poslední aktualizace 27. 10. 2012. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Marie_Pape-Carpentier

V roce 1834, zažádala její matka o místo ředitelky opatrovny (salle d'asilu) ve městě La Flèche. Marie Carpentier nastoupila do opatrovny spolu se svojí matkou jako vedoucí nad dohledem dětí. Již v 19ti letech tak nesla zodpovědnost za stovky dětí. Povolání pěstounky tehdy nevyžadovalo žádnou zkoušku ani osvědčení. Pro práci pěstounek se vyžadoval především mateřský cit vůči malým dětem.

V roce 1842 byla Marie Carpentier pověřena vedením hlavní opatrovny v Le Mans. Na základě osobních zkušeností s dětmi v opatrovnách pak v roce 1846 vydala Marie Pape-Carpentier odborný spis *Rady řídícím pěstounkám v opatrovnách* (Conseils sur la direction des salles d'asile). Kniha sklídila mimořádný úspěch v pedagogických kruzích a byla doporučována všem matkám malých dětí. Podstatou metodiky byly dvě věci - individuální přístup k dítěti a nepřeborné zásoby lásky věnované každému z dětí. Navíc varuje před vychovateli řídícími se pouhou teorií.⁸⁰

Marie Pape-Carpentier⁸¹

⁸⁰ Wikipédia - L'encyclopédie libre. *Marie Pape-Carpentier* [online]. poslední aktualizace 27. 10. 2012. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Marie_Pape-Carpentier

⁸¹ Tamtéž

Krátce po úspěšném vydání spisu obdržela Marie Carpentier nabídku k řízení Ústavu pro učitelky mateřských škol, kterou založil sám ministr Salvandy a která byla otevřena 20. srpna 1847. Marie Carpentier, jež se v roce 1849 provdala za Leona Papa, působila jako ředitelka Ústavu pro učitelky mateřských škol až do roku 1874.⁸²

Když v roce 1867 uspořádala Paříž další Velkou mezinárodní výstavu průmyslu a kultury, účastnila se jí i Marie Pape-Carpentierová. A tato akce jí přinesla další slávu a obdiv všech kolegů i samotného ministra. Za své precizně připravené konference k tématu názorné metody si nakonec vysloužila i prestižní ocenění za zásluhy v oblasti elementárního školství od francouzské Akademie věd.⁸³

---

⁸² Wikipédia - L'encyclopédie libre. *Marie Pape-Carpentier* [online]. poslední aktualizace 27. 10. 2012. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Marie_Pape-Carpentier

⁸³ Cosnier, 2003, str. 102

ZALOŽENÍ ČESKÉ MATEŘSKÉ ŠKOLY

4.1 Mateřská škola u sv. Jakuba

4.1.1 Návrh na novou opatrovnu

V roce 1866 se město Praha rozhodlo zřídit novou opatrovnu⁸⁴ v klášteře U Sv. Jakuba. Rozpočet a plán předložený roku 1867 městské radě počítal s ústavem, jenž by kopíroval Fröblovy zahrádky a kde by děti byly svěřeny převážně do rukou mužů. Jak již bylo zmíněno ve 2. kapitole, blížily se takovéto opatrovny svým uzpůsobením spíše školám a nepřinášely potřebnou úlevu pro rodiče, neboť přebíraly péči o děti pouze na čtyři až pět hodin denně. Navíc nabízely málo pohybu, neboť mnoho času proseděly děti v opatrovně v lavicích.⁸⁵

Školní odbor zmíněný návrh přijal a vše nasvědčovalo tomu, že i městská rada se chystá dát v této věci souhlasné rozhodnutí. A právě v tomto čase se do celé záležitosti vložila Marie Riegrová-Palacká a celé jednání vzalo nečekaný obrat.⁸⁶

Riegrové se stav českých opatroven vůbec nezamlouval a odhodlaně se postavila proti navrhované koncepci. Městské radě předložila kritickou analýzu dosavadního fungování opatroven, které postrádají hlubšího pojetí, a Fröblových zahrádek, jež jsou vhodné spíše pro děti ze zámožnějších rodin, a kde pracují pouze muži. V zahrádkách navíc viděla nástroj k poněmčování českých dětí.

Mateřská škola dle návrhu Riegrové by naproti tomu poskytovala celodenní kvalifikovanou péči, výuku přiměřenou věku dětí a hlavně v českém jazyce. Zcela

---

⁸⁴ Archivní materiály i literatura 19. století používají výrazy "opatrovna" a "mateřská škola" souběžně a rozdíl ve významu tak lze vyvodit pouze ze širšího kontextu. Jasno v tom udělaly až nové školské zákony z let 1868/69, které označily nižší oddělení městských ústavů opatrovnami a oddělení pro dívky větší školami mateřskými.

⁸⁵ Červinková-Riegrová, 1892, str. 73

⁸⁶ Tamtéž, str. 71

novou myšlenkou, se kterou Riegrová přišla, pak byla, že o malé děti, které nemohou být v péči vlastních matek, by se v první řadě měly starat ženy s pravou mateřskou láskou. Nechtěla tedy budovat zařízení školské, ale dobročinné zařízení pro trpící děti chudiny, zdravý útulek, ve kterém by děti trávily čas na čistém vzduchu a posilnily se výživnou stravou, ve kterém by prospívaly mravně pod láskyplnou péčí ženy.⁸⁷

V tomto směru byly pro Riegrovou vzorem právě francouzské opatrovný, vedené dle metodiky Marie Pape-Carpantier. Musela však vzít do úvahy i situaci v Čechách, kde byly zavedeny opatrovný s tradicí výchovy Jana Vlastimila Svobody. Ten stále prosazoval na řídicí pozice v opatrovnách muže a ženám přisoudil místa pouhých pomocnic.

Riegrová proto kontaktovala na podzim roku 1867 paní Hortense Cornu⁸⁸ a seznamovala ji se situací okolo založení mateřské školy v Praze a žádala ji o zaslání podrobných materiálů, kterými by přesvědčila městskou radu, aby upustila od německého vzoru. Riegrová byla odhodlána vybudovat v Praze mateřskou školu podle francouzského vzoru a tomuto záměru věnovala veškerou energii. Po dlouhém úřednickém boji a s podporou svého muže Františka Ladislava Riegra se jí podařilo přesvědčit městskou radu o prospěšnosti nového konceptu. Městská rada dne 19. listopadu 1867 nový koncept přijala, ale zamítla z finančních důvodů návrh na vyslání dvou učitelek do Paříže na kurz pro učitelky mateřských škol.⁸⁹

Riegrová to však nevzdávala. Věděla, že není možné, aby starost o děti v mateřské škole vykonávaly ženy bez patřičného vzdělání, ale že je potřeba pro tuto práci dobře vyškolených učitelek. Proto kontaktovala Marii Pape-Carpentier, nejprve prostřednictvím paní Hortense Cornu, později již přímo, a žádala ji o zaslání podrobnějších informací a dokladů ve věci vyslání dvou kandidátek do kurzu pro učitelky mateřských škol. S novými podklady pak sepsala Riegrová druhou žádost.

„Opětovná tato žádost, již dostalo se ovšem v soukromí závažných přímluvců, nebyla odmítnuta. Dne 23. prosince usnesla se rada městská vyslati dvě kandidátky do

---

⁸⁷ Červinková-Riegrová, 1892, str. 71

⁸⁸ Hortense Cornu (1812-1875), členka francouzského ústředního komitétu dam. Na světové výstavě v Paříži měla na starost oddělení školství a opatrovnictví.

⁸⁹ Tamtéž, 1892, str. 79-80

*Paříže a podati příslušnou žádost' ministru vyučování Viktoru Duruymu. Náměstek purkmistrův Huleš oznamuje to Riegrové, žádal jménem městské rady o další pomoc v této záležitosti, načež Riegrová pomoci paní Cornu a paní Pape postarala se o rychlé provedení všech potřebných kroků.*⁹⁰

4.1.2 České absolventky kurzu v Ústavu pro učitelky mateřských škol

V lednu 1868 vypsala městská rada veřejný konkurz na dvě místa absolventek kurzu pro učitelky. Na kandidátky se kladly poměrně vysoké nároky. Musely prokázat všeobecné vzdělání, vhodnou povahu, znalost zpěvu a tělocviku, zkušenost s vyučováním dětí, věk mezi dvaceti a třiceti lety, pevné zdraví a znalost českého i francouzského jazyka. Městská rada komisi doporučila, aby při výběru hleděla spíš než na písemná doporučení na to, aby uchazečky měly přirozené vlohy k vyučování a uměly jednat s dětmi laskavě, šetrně a něžně.⁹¹

Do konkurzu se přihlásilo šestnáct uchazeček, z nichž komise vybrala Barboru Ledvinkovou⁹² a Marii Müllerovou. Do Ústavu pro učitelky mateřských škol odjely obě dívky 14. února 1868. Během celého pobytu v Paříži pak pravidelně Riegrovou informovaly o veškerém dění ve francouzském hlavním městě i o svých osobních poznacích.⁹³

Odeslání dvou kandidátek do Paříže se však na pražské radnici dotklo německé strany, která s rozhodnutím městské rady nesouhlasila. Němci se cítili uraženi odmítnutím Fröblových zahrádek a kritizovali návrh přijmout na místa pěstounek ženy. S Francií navíc neměli v té době Němci dobré vztahy a tak podali stížnost na místodržitelství. To však výnosem ze dne 18. prosince 1868 „zřízení nové opatrovny v mezích vykázaných dle zákona vzalo na vědomí.“⁹⁴

⁹⁰ Červinková-Riegrová, 1892, str. 80

⁹¹ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / korespondence*. Personální záležitosti. Karton č. 13, inv. č. 513.

⁹² Barbora Ledvinková, absolvovala dvouletý učitelský kurz a deset let působila jako soukromá učitelka. Po návratu z Paříže se stala ředitelkou první české mateřské školy. Překládala pedagogickou literaturu z francouzštiny, autorka publikací *Nástin vývoje opatroven, školek a mateřských škol* a *Škola mateřská*.

⁹³ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / osobní*. Ledvinková, Budislava. Karton č. 5, inv. č. 232

⁹⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str. 81

O věhlasu pařížského ústavu svědčí to, že Barbora Ledvinková s Marií Müllerovou nebyly jedinými zahraničními účastnicemi kurzu. Ve stejné době zde byly, mimo francouzských žen a dívek, také děvčata ze Švýcarska, Švédska či Řecka. Vyučovacími předměty byly pedagogické vědy, náboženství, přírodopis, zeměpis, kreslení, matematika a zpěv. Vyučování bylo pochopitelně ve francouzštině a probíhalo čtyři hodiny denně. Další čtyři hodiny pak absolvovaly dívky praxi v přidělené školce. Jediným volným dnem byla neděle.⁹⁵

Riegrová i nadále informovala paní Marii Pape-Carpentier o tom, jak pokračuje příprava nového ústavu. Postupně se písemný styk rozvinul nad rámec vyřizování záležitostí okolo mateřské školy a paní Marie Pape-Carpentier přilnula k Riegrové zvláštní sympatii a velikou úctou. Tu projevovala i před jinými, což potvrzovali obě české kandidátky pařížského kurzu. Těm říkala, že je paní Marií okouzlena a že by jí velice ráda poznala osobně.

„Vaše podrobné listy,“ psala jí 20. března 1868 „vzbuzují ve mně nejživější účastenství. Ony učí mne chápati vaši lásku pro dobro obecné a to ve všech směrech, a horlivost, s jakou vy a váš choť pracujete k jeho uskutečnění. Budí se tím ve mně velmi veliká touha vás poznati.“⁹⁶

V červenci 1868 probíhaly na pařížské radnici závěrečné zkoušky a obě české účastnice kurzu je zvládly výborně. O úspěšném zakončení ihned informovaly Riegrovou.⁹⁷

Před návratem do Prahy navštívily Barbora Ledvinková a Marie Müllerová v Paříži ještě několik opatroven a při zpáteční cestě dle instrukcí městské rady některé opatrovny v Německu. Dívky se neradi loučily s paní Marií Pape-Carpentier a přáteli, které zde získaly. Současně se ale těšily do Prahy, kde se již připravovalo otevření první české mateřské školy.

---

⁹⁵ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / osobní*. Müllerová, Marie. Karton č. 6, inv. č. 249

⁹⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str. 82

⁹⁷ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / osobní*. Ledvinková, Budislava. Karton č. 5, inv. č. 232

4.1.3 Otevření a provoz první české mateřské školy

Po dlouhých a pečlivých přípravách byla 1. ledna 1869 s konceptem navrženým Marií Riegrovou-Palackou otevřena mateřská škola u sv. Jakuba, kterou dne 19. ledna vysvětil kardinál Bedřich ze Schwarzenbergu.

Pedagogickým dozorem byl jmenován pan Václav Nykles⁹⁸ a Finanční zajištění měl na starosti komitét dam. Provoz mateřských škol byl financován z veřejných sbírek a podporoval ho pražský magistrát. Příspěvky poskytovaly ústavy, podniky i jednotlivci.⁹⁹

Přijímány byly děti ve věku od tří do šesti let a rozděleny podle stáří do dvou oddělení. Každé oddělení vedla jedna pěstounka a když bylo potřeba, pomáhala jí placená pomocnice. Na obě tyto pozice přijímala dívka městská rada. Na ostatní práce, které byly pro fungování školky potřebné, přijímal komitét dam služební. K přijímání pěstounek vytvořila městská rada komisi, v níž zasedal vrchní ředitel, řídicí pěstounka, jedna dáma komitétu, učitel městských škol a farář. Přijímacího řízení se mohly zúčastnit jen děvčata starší osmnácti let.¹⁰⁰

Vyučování probíhalo v češtině a obsahovalo tyto předměty: náboženství, vyučování věcné, čtení a psaní, počítání, kreslení a ruční práce, zpěv a tělocvik. Předpisy upravující chod mateřské školy však přikazovaly, že předměty, rozsah a způsob vyučování musí být přiměřené věku dětí.¹⁰¹

„Vyučováním na základě názorném směřovalo se k tomu, aby se budila vnímavost mysli a ducha, zušlechtilo se srdce dítěte. Velká volnost u porovnání s opatrovnami staršími dopřávána dítkám v pohybování tělesném, a každému, kdo znal české opatrovny starší, musilo se zdáti, jako by u sv. Jakuba byli jiné, mnohem živější a veselejší děti.“¹⁰²

⁹⁸ Václav Nykles, farář u sv. Vojtěcha a mecenáš reformy chrámové hudby. Člen městské rady.

⁹⁹ Lenderová, Macková, Bezcený a Jiránek, 2005, str. 38

¹⁰⁰ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Jednotlivé školky*. Předpisy týkající se městské opatrovny u sv. Jakuba. Karton č. 13, inv. č. 531

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Červinková-Riegrová, 1892, str. 84

Žádné dítě nesmělo být fyzicky trestáno. Pokud některé dítě zlobilo mohlo být potrestáno 8-10 minutami stání u stolku, zákazem pokračování v práci nebo hře, otočením zády k ostatním dětem a v případě, že dítě zlobilo na zahradě, byl trestem návrat do budovy.¹⁰³

„Správa ústavu řídila se pravidlem, že se především přijímají děti, kterým pobyt ve školce pro poměry rodinné jest nade všecko potřebný a užitečný" - totiž: „dítka rodičů nuzných, kterým se v domácnosti jejich nedostává hlavních podmínek ke zdárnému vývinu těla, za druhé dítka, jejichž rodičové po celý den zaměstnány jsou prací svou tak, že se osobně o dítka a jejich vychování starati nemohou.“¹⁰⁴

Mateřská škola se tak stala humanitním ústavem, který poskytoval péči dětem, jimž se nedostávalo potřebné péče mateřské. Její otevření mělo mimořádnou odezvu a na schůzi dne 22. března 1869 byla Marie Riegrová-Palacká jednohlasně zvolena předsedkyní komitétu dam.¹⁰⁵

4.1.4 Děti přijaté do mateřské školy

Ačkoliv byla mateřská škola u sv. Jakuba zřízena pro 140 dětí, již při jejím otevření jich bylo přijato 154. Nával však byl tak veliký, že městská rada musela k pěstounkám přijmout další dvě pomocnice. 4. dubna činil počet dětí ve školce již 313. Při následujících zápisech mohla školka přijmout pouze polovinu dětí, které se hlásily. Ohromný zájem o nový ústav způsobil, že do školky chodily děti nejen ze Starého a dolejšího Nového města, pro něž byla školka původně zřízena, ale i z Josefova, Vojtěžské čtvrti a dalších městských částí.¹⁰⁶

---

¹⁰³ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Jednotlivé školky*. Všeobecné předpisy týkající se opatrovny malých dětí u sv. Jakuba (rkp. M.R.) Karton č. 13, inv. č. 529

¹⁰⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str. 85

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 86

¹⁰⁶ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. První roční zpráva. Karton č. 14, inv. č. 559.

„Od sv. Petra, z Františku, ba i z Rejdiště nezdá se ani rodičům, ani dítkám cesta příliš daleká a obtížná“¹⁰⁷

„Denně aneb nejméně ob den chodím do opatrovny,“ psala Riegrová v dubnu 1869. „to je moje největší radost.“¹⁰⁸

Příjem nových dětí do školky probíhal vždy na sv. Václava (28. září) a sv. Josefa (19. března). Po domluvě s rodiči mohlo být dítě přijato i mimo tyto dny. Děti však musely být v době vstupu do školky zdravé. „Pěstounka má napomenout rodiče, aby přiváděli děti umyté, učesané a v čistém oděvu, třeba zašitém.“¹⁰⁹

Hned na první schůzi komitétu dam se usneslo, že nejchudší děti dostanou stravu a ošacení. Na počátku bylo určeno 30 strávníků, ale do roka jejich počet stoupl na 106. Při výběru strávníků se přihlíželo k chudobě a vzdálenosti bytu. Byla přijata zásada, že nikomu se nemá přidělit strava, dokud nedojde k osobnímu vyšetření poměrů v rodině. Toto vyšetřování si vzala na starost Riegrová.¹¹⁰

Ošaceno bylo během prvního roku 244 dětí, z nichž 169 ošatil komitét dam, ostatní pak přispívající dobroditelky. Děti dostaly kabát, košili, punčochy, boty, chlapani navíc kalhoty a děvčata šatičky.¹¹¹ Sama Riegrová ušila tolik oblečení, až se její muž začal obávat o její zdraví a hrozil, „že jí nitě přetrhává, aby dále pracovati nemohla.“¹¹²

Město Praha ustanovilo, aby se od zámožnějších rodičů vybíralo školné ve výši 20 krejcarů měsíčně. Protože však zájem o školku ze strany nejchudších rodin byl příliš velký a dobročinný charakter mateřské školy upřednostňoval chudé děti před

---

¹⁰⁷ tamtéž

¹⁰⁸ Červinková-Riegrová, 1892, str. 85

¹⁰⁹ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Jednotlivé školky*. Předpisy týkající se městské opatrovny u sv. Jakuba. Karton č. 13, inv. č. 531

¹¹⁰ Červinková-Riegrová, 1892, str. 86

¹¹¹ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. První roční zpráva. Karton č. 14, inv. č. 559.

¹¹² Červinková-Riegrová, 1892, str. 185

těmi z majetnějších rodin, došlo k tomu, že už ve třetím roce trvání školky kleslo celoroční školné na 9 zlatých a 80 krejcarů.¹¹³

„...nové zřízení v nejkratší době v pravém smyslu slova se vžilo do lidu, stalo se nejoblíbenějším jeho útočištěm. Rodiče odvádějící jedno dítě, přiváděli již druhé, mladší, ba mnohdy dvě najednou. Mohlo se v pravdě říci, že pokládají přijetí do školky „za milost a dobrodiní, které se udílívá jen nejchudším a nejoprávněnějším ku podpoře této.“¹¹⁴

„Vděčnost, zároveň pak lítost rodičů jevívá se povždy nejvíce, když 6leté dítě ze školky naší vystoupiti musí a do školy národní přestupuje. Loučení a nárek rodičů i dítěte bývá často až dojemný.“¹¹⁵

4.2 Rodinné poměry dětí

Protože školka neměla peněz nazbyt, bylo třeba zkoumat poměry v rodinách, které posílaly své děti do mateřské školy a zvláště ty, které žádaly o stravu. Tuto záležitost si vzala na starost Riegrová. K této práci bylo třeba odvahy, neboť to znamenalo chodit do nejnuznějších bytů ve městě a pohybovat se mezi lidmi s mnoha infekcemi. Byla to místa, kde vládla špína a nedostatek všeho. Riegrová si všechny návštěvy v rodinách pečlivě zapisovala. Skrze její zápisky máme možnost poznat drsné podmínky života těch nejchudších.

„Nalézáme ulice těsné, byty tmavé, přivlhlé, bez světla, bez slunce, bez vzduchu, kde spolčují se rodiny, aby obývaly jeden pokoj, i více rodin má jeden pokoj. Jaká existence v pokoji prvním, kterým prochází tolik rodin do pokojů zadnějších! Vidíme na oknech, jak málo kdy bývají otevírány, a to záviděné místo u okna, jak často zatarasováno dílnou a verpánkem obuvnickým. Nejvíce nachází se toliko postelí co rodin; co do postelí vměstnati se nedá, líhá jen málo kde na rozbitých pohovkách, ale

---

¹¹³ Červinková-Riegrová, 1892, str. 85

¹¹⁴ Tamtéž, str. 86

¹¹⁵ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. Čtvrtá roční zpráva. Karton č. 14, inv. č. 559

většinou na přístavkách a přivlhlých slavnících. V těchto bytech dlí četné obyvatelstvo netoliko ve dne a v noci, ale tam se též pere a vaří.“¹¹⁶

Riegrová už s touto činností měla zkušenosti ve spolku sv. Ludmily a věděla, že dokonalému poznání poměrů nestačí vykonat jednu návštěvu v rodině. Také odmítala stanovení přesných kritérií při posuzování chudoby:

*„Poměry rodičů vyzkoumati nelze vždy jednou návštěvou a poměr každý může míti své výjimky. Mnohá na oko výše postavená rodina může potřebovati podporu ještě v míře větší, než rodina nuznější - přijde tu na stupeň příčinnivosti a iniciativy, na potřebu mravní a zdravotní. Proto nemůže tu býti pravidla bez výjimky a úmysl můj není souditi - ale upozorniti na to, čeho si všímati máme, jak a po čem se ohlížeti musíme, abychom si utvořili celek potřebných vědomostí.“*¹¹⁷

Děti, kterým školka poskytovala stravu, pocházely převážně z dělnického prostředí. Matky si přivydělávaly především šitím, mytím podlah, praním prádla a dalšími fyzicky náročnými pracemi. Dle výroční zprávy za rok 1871 byly rodinné poměry za uplynulý rok následovní: 4 děti byly úplní sirotci, 5 dětí bylo nemanželských, 18 dětí vdov a 2 děti vdovců. 20 dětí přišlo z rodin, kde žije od 5 do 8 dětí a 27 dětí z rodin, které mají 3 až 4 děti.¹¹⁸

V prvních letech činnosti mateřské školy ji navštěvovalo zhruba 5 až 10 % všech dětí předškolního věku určité oblasti.¹¹⁹ Jak již bylo uvedeno, jednalo se převážně o děti matek, které musely docházet za prací, nebo samoživitelek. Děti z takovýchto rodin by za běžných okolností byly ponechány bez dozoru, a to na poměrně dlouhou dobu. Právě jim mohla mateřská škola, alespoň částečně, poskytnout to, čeho by se jim doma nepochybně nedostalo – mravní výchovu, základní vědomosti a výživnou stravu.

---

¹¹⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str. 119

¹¹⁷ Tamtéž, str.151

¹¹⁸ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Materiály týkající se provozu mateřských škol a komitétu dam*. Zprávy o dětech, které vyžadují podporu. Karton č. 13, inv. č. 539.

¹¹⁹ Robek, Moravcová a Šťastná, 1981, str.172-173

4.3 Další vývoj mateřských škol v Praze

Prospěšnost školky byla viditelná. Děti jí milovaly a rodiče byli vděční za to, že tam jejich děti mohou chodit. Chudí lidé přijali školku velmi rychle, do majetnějších vrstev pronikla až později.

Riegrová se po celou dobu snažila prosadit potřebu zřízení dalších mateřských škol. Kromě dobročinné pomoci šlo Riegrové také o národní důležitost opatroven. Nenápadně a tiše totiž začal boj o české děti. Němci v reakci na svatojakubskou školku začali v Praze zakládat dětské zahrádky a v roce 1871 zřídili na Malé straně dokonce jesle s dětskou zahrádkou. Již zřízenou zahrádku v Hurtovské ulici rozšířili na sto dětí. Riegrová upozorňovala městskou radu, že se tam přijímají české děti a učí se německy. Snahou Němců vychovávat v Praze německou mládež byla velmi znepokojena.¹²⁰

V listopadu 1875 se městská rada usnesla požádat komitét dam, aby se ujal dozoru nad nově se zřizující opatrovnou na Zbraslavi. Komitét o tomto návrhu dlouho rokoval a Riegrové se nakonec podařilo přesvědčit všechny členky o tom, jak důležité je otevření druhé mateřské školy. Své dceři posléze napsala:

*„Vstala jsem tedy v pondělí po páté hodině ranní a pracovala v neděli již počatý referát, tatínek mi trochu pomohl a s nouzí to do schůze odpolední bylo hotovo. Bylo toho bezmála na 2 arších. Sezení trvalo asi 2 a 1/2 hodiny. Ani k mému referátu o chudině nepřišlo. Dámy byly zemdleny a litovaly mé plíce, an jsem skoro pořád mluvila. Dámy přijaly dozor, referát – všechno.“*¹²¹

V roce 1876 tak byla otevřena druhá česká mateřská škola a výbor dam byl přejmenován na Výbor paní pro městské mateřské školy a opatrovny.

K rozšíření dozoru si Riegrová u městské rady vymohla subvenci na stravování, místnost pro šatnu a místnosti pro centrální kuchyň. Vybudování centrální kuchyně dlouho vázlo, ale po opakovaných žádostech, kdy se Riegrové podařilo přesvědčit

---

¹²⁰ Červinková-Riegrová, 1892, str. 88

¹²¹ Tamtéž, str. 90

městskou radu o tom, že toto zařízení usnadní dozor a umožní výrazné úspory, byla v květnu 1877 zprovozněna centrální kuchyně ve Školské ulici.¹²²

Ještě v témže roku předala městská rada pod ochranná křídla „Výboru“ ještě čtyři opatrovny. V jeho péči tak bylo již šest ústavů, které navštěvovalo 1.286 dětí a počet strážníků vzrostl na 280.¹²³

Do roku 1882 byly otevřeny další čtyři mateřské školy. Jedna z nich, na Hradčanech, měla dokonce vlastní kuchyni.¹²⁴ A stále se opakovala stejná situace. U každé nově otevřené školky došlo k tomu, že počet zájemců převyšoval kapacitu zařízení.

Riegrová se snažila o neustálé zdokonalování ústavů, aby si je lidé oblíbili, a tím v tichosti bojovala proti propagandě německých zahrádek: *„Co nám zbývá činiti? Prostředky hmotné jim nescházejí, v tom ohledu oni nás předčí, ale co jim schází a čeho je zvláště třeba dětem, to je obětavost, upřímná oddanost dětem. Oni vidí v nich jen čísla, jen těsto ke germanizaci. Doufejme, že v tomto boji jich zbraně budou slabšími našich.“*¹²⁵

A byly. Česká mateřská škola zřízená v roce 1882 na Malé straně si dobyla takové přízně mezi lidmi, že německý spolek jeslí musel pro nedostatek dětí o tři roky později zavřít svojí nedalekou dětskou zahrádku s jeslemi na Újezdě. A téhož roku pro konkurenci českých ústavů i zahrádku na Starém městě. Míst však celkově nebylo, neboť jako náhradu za uzavření Volkskindergartner na Újezdě zde město ve stejném roce otevřelo novou školku i se zvláštním oddělením pro děti od půl roku do tří let (tzv. oddělení maličkových)¹²⁶

„Ve valné hromadě Schulvereinu ve Vídni proneseno veřejně, že Volkskindergärtner nemohou se v Praze ujmouti v lidu, poněvadž české ústavy městské

---

¹²² Červinková-Riegrová, 1892, str. 91

¹²³ Tamtéž, str. 91

¹²⁴ Bolina, 1914, str. 10

¹²⁵ Červinková-Riegrová, 1892, str. 121

¹²⁶ Bolina, 1914, str. 10

*jsou tak dobře vedeny. Toto svědectví odpůrců národních jest zajisté nestranným a věrohodným.*¹²⁷

V roce 1883 nastoupil do úřadu nový starosta dr. Černý¹²⁸, který Riegrové velice dobře rozuměl. Za jeho starostenství došlo k výraznému rozmachu českých mateřských škol. Ještě v prvním roce jeho úřadování byly otevřeny mateřské školy u sv. Vojtěcha a u sv. Havla a až do roku 1889 neminul rok, aby nebyla otevřena alespoň jedna další.¹²⁹

K roku 1883 pražský magistrát vykazoval kromě jedné soukromé české mateřské školy 11 svých patronátních školek. Také mimo Prahu se počet českých mateřských škol rychle zvyšoval, takže v roce 1888 v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v Dolním Rakousku bylo evidováno 172 českých mateřských škol. Kromě pěti pěstounů v nich působilo 322 kvalifikovaných pěstounek a pomocných opatrovnic. V samotné Praze to bylo 18 českých mateřských škol s 65 pěstovnkami. K roku 1914 měla Praha 23 českých mateřských škol.¹³⁰

V roce 1889 Výbor paní pro městské mateřské školy a opatrovny pod vrchním vedením Riegrové zřizoval a provozoval již šestnáct mateřských škol. To byl veliký komplex, ve kterém bylo třeba rozvést jídlo a poskytnout oblečení a to vše po řádném prozkoumání poměrů v chudých rodinách. Riegrová, která mateřskými školami opravdu žila, byla tak říkajíc hybným perem, které rozhýbávalo k činům jak dámy komitétu a pěstounky, tak i městské úřady. Riegrová zastávala vyšetřování ze tří čtvrtin sama v době, kdy počet strážníků se pohyboval mezi 900 a 1000. To znamená, že musela během jednoho roku uskutečnit několik set návštěv v rodinách chudých.¹³¹

České mateřské školy položily základ moderní předškolní výchovy. Plnily sice zejména sociální funkci, protože se orientovaly na děti z chudých rodin. Tvůrčí

---

¹²⁷ Tamtéž, str. 122

¹²⁸ Tomáš Černý (1840-1909), advokát, starosta Sokola, poslanec zemského sněmu. Vystupoval jako obhájce v trestních řízeních namířených proti redaktorům Národních listů a Pokroku. Od roku 1882 starosta Prahy, v r. 1885 opustil politiku ze zdravotních důvodů.

¹²⁹ Bolina, 1914, str. 11

¹³⁰ Lenderová, Macková, Bezecný a Jiránek, 2005, str. 38.

¹³¹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 97

aplikací Komenského zásad však nebyly jen opatrovnami dětí zaměstnaných matek, ale v jejich zastoupení prohlubovaly fyzickou, duševní i mravní výchovu dětí a systematicky pěstovaly jejich výchovu ke zdraví. Cílevědomým využíváním aktivity dětí, disciplínou, hrou, příkladem a praktickým rozvíjením návyků ve smyslu zásad zdravé životosprávy, pravidelného spánku, hygieny prohlubovala také osobní zodpovědnost dětí za zdravotní stav. V mateřské škole se cílevědomě rozvíjely poznatky o přírodě a společnosti, láska k rodnému kraji, národní hrdost, úcta k národní minulosti a sounáležitost s národem. Významným pramenem k tomu bylo pěstování mateřské řeči. Mateřská škola měla také větší možnosti než základní škola ovlivňovat rodiče, protože s nimi byla v každodenním styku.¹³²

Jejich vznik bude navždy spojen se jménem významné české filantropky paní Marie Riegrové-Palacké.

---

¹³² Červinková-Riegrová, 1892, str. 95

5

PODPORA CHUDÝCH MATEK A NEJMENŠÍCH DĚTÍ

5.1 Zdravotní krize

Bolest ze smrti matky, zeslabení těla zpáteční cestou z Nizzy, změnou klimatu, porodem a soucítěním s útrapami matky narušily zdraví Riegrové. Trpěla nervovými bolestmi ve tvářích a čelistech, které byli někdy tak silné, že se svíjela bolestí a někdy padla do bezvědomí. ale nikdy nešla k doktorovi a pokud to jen trochu šlo, tak všechny své bolesti a trápení skrývala. Celý život měla podlomené zdraví a slabé nervy. Její životní síla byla především v její vůli.¹³³

Tvrdila, že si umí nejlépe pomoci sama a to prací dobročinnou, která ji odpoutávala od vlastních bolestí. Když to nepomohla, snažila se uzdravit a posílit, že dopřála svému tělu trochu odpočinku. Když se stupňovaly její nervové bolesti až k hrozným křečím a střídavě postihovaly všemi částmi těla a pro bolest páteře musela spát v sedě, dostala morfium. Ten jí však také nedělal dobře a proto ho po čase odmítala brát. Ztratila důvěru k pomoci od lékařů a zvolila si vlastní návod na uzdravení - nepoddávat se jakékoli nemoci a pevnou vůlí jí překonat. Když se nemoc nedokázala překonat, tak trpělivě snášela bolesti, naordinovala si klid a slunce a čekala, až si příroda sama pomůže.¹³⁴

Necelý půlrok po otevření první české mateřské školy, v červnu roku 1869, se však zdravotní stav Riegrové zhoršil natolik, že odjela na Riegrův statek do Malče. Dopisy, které v té době psávala, byly o povinnostech muže a ženy, o vlastenectví, o hospodaření s časem, o lásce k práci, o životních zásadách.¹³⁵ V jednu chvíli jí bylo

---

¹³³ Červinková-Riegrová, 1892, str. 160

¹³⁴ Tamtéž, str. 160

¹³⁵ Tamtéž, str. 187

tak zle, že už se zabývala myšlenkou na svou smrt. Svě starší dceři Marii napsala: „*Může být, že mne Bůh ještě mnohá léta zachová, ale jen to se mi zdá, že se pak choroba má tak, jak se často ukazuje, bez velké traplivosti života pro mne o mnoho zvýšiti nedá.*“¹³⁶

V létě téhož roku však již napsala Riegrová svému otci z Malče: „*Mé zdraví pomalu se spravuje, jen to mne trápí, že musím tak zaháletí, a zvláště duševně, že nesmím se nijak zaměstnávatí, ani přemýšletí, ani ženskou práci namáhatí, a to sice z té příčiny, aby mé zdraví na rodině nevymáhalo žádných obětí a žádné starosti v zimě budoucí.*“¹³⁷

Riegrová váhala mezi návratem k práci a delším odpočinkem. Když však na podzim začal její otec František Palacký trpět závratěmi hlavy, rozhodla se, že na zimu odjedou všichni do Nice (Nizy).¹³⁸

Přestože si Riegrová přijela do Nice odpočinout od vyčerpávající práce, nedokázala zůstat v nečinnosti. Hodně času věnovala svým dětem, pracovala na jejich vzdělání a seznamovala je s jinou zemí, řečí a kulturou. Přihlásila je do francouzské školy a tím je vedla k samostatnosti i zodpovědnosti v plnění úkolů v cizí řeči. Také na ní ležela veškerá péče o rodinu, neboť Palacký trávil většinu svého času na procházkách po okolí, četbou novin nebo sezením s přáteli. Sama pak navštěvovala nejrůznější veřejné kurzy. I když to byla práce, od které si přijela oddechnout, nedokázala francouzským známým v Nice odmítnout svou účast a pravidelně navštěvovala zdejší opatrovnu.

Když byla Riegrová-Palacká s rodinou v Nice půl roku, napsala jí Marie Pape-Carpentier v listě z roku 1870: „*Jak bych byla bývala šťastna uviděti vás zde při návratu! (z Nizy). Vy jste z těch řídkých lidí, kteří chtějí dobro obecné pro ně samé a bez zájmu osobního.*“¹³⁹

---

¹³⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str. 161

¹³⁷ Tamtéž, str. 161

¹³⁸ Nice, město, které patří od roku 1859 Francii. V době dřívějších návštěv rodiny Palackých však patřilo Sardinskému království, proto je v předchozích kapitolách uváděn italský název "Nizza."

¹³⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str.82

Bohužel Riegrová-Palacká se nikdy s paní Pape-Carpantier nepotkala. Kromě dvou zmiňovaných učitelek byl jediným, kdo se s ní osobně setkal, František Ladislav Rieger, a to v březnu 1868. Ve svém dopise pak své ženě napsal, že paní Pape-Carpantier je dáma velice hovorná, má jasnou hlavu, energii a rozum a při loučení ho pozvala na další návštěvu.¹⁴⁰

Z Riviéry se Riegrová-Palacká s dětmi a Františkem Palackým vrátila v dubnu 1870. Pobyt na francouzském pobřeží jí viditelně prospěl a díky nově nabytým silám a novým poznatkům z francouzského prostředí se Riegrová ihned po návratu opět pustila do další velké práce.

5.2 Podpora chudých matek a novorozenců

Když Riegrová při svém působení ve spolku sv. Ludmily poznala poměry chudiny, cítila potřebu pomoci a poskytnutí ochrany nejmenším dětem. Děti chudých umíraly ve vlhkých, temných bytech, nedostatkem vzduchu, čistoty a výživné stravy. Mnohdy byly doživotně nemocné nebo mravně zkažené. Společenské postavení Riegrové a vliv, který měli její otec a její muž v národních kruzích, jí však poskytovaly příležitost prosadit a rozšířit v Českých zemích myšlenky, které získala studiem zahraniční odborné literatury a které jí zaujaly.

Riegrová poznala, že je potřeba poskytnout pomoc dětem hned po narození, neboť dětem, které ve třech letech přicházely do školky s již podlomeným zdravím, už moc pomoci nemohla. Některé z nich se navíc doby kdy by byly přijaty do mateřské školy ani nedožily.

Také chudé matky potřebovaly pomoc. Do poslední chvíle před porodem pracovaly, aby uživily své starší děti a bály se, co bude, až nebudou moci vše zastat. Z toho důvodu tak předčasně vstávaly z postele a ještě zesláblé šli opět k těžké práci. Trpěly nedostatkem jídla a ještě byly vysilováni kojením. K tomu byly často svědky, jak přes veškerou snahu a možnou péči kojeneček chřadne a stává se neuživým.

---

¹⁴⁰ Archív národního muzea, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / rodinná / Dopisy odeslané*. František Ladislav Rieger Marii Riegrové 1867–1875. Karton č. 4.

Nežřídko se stávalo že umíraly jak děti tak matky. Pro nedostatečnou výživu, na souchotiny, vyčerpáním. Takovým matkám se Riegrová věnovala nejvíce, což potvrzují i slova její dcery Marie, která o ní napsala: „*Její největší oddanost, její obdiv a láska obracela se především k těmto tichým, zapomenutým, velkým hrdinkám mateřské lásky,*“¹⁴¹

Riegrová poukázala na těžký a bezvýhodný život chudých matek, které se musí starat o obživu celé své rodiny, protože přišly o manžela nebo ten se stal nezaměstnaným. Roku 1882 se jí poprvé podařilo přesvědčit městskou radu o bezvýhodnosti některých matek a ta na základě zprávy Riegrové udělila komitétu dam 500 zlatých na podporu šestinedělek a chudých matek.¹⁴²

Riegrová však neustále pomýšlela nato, jak docílit pravidelné pomoci a ne pouze občasných jednorázových příspěvků. Předkládala proto městské radě, jak by se podpora matek bez velkého zvětšení režie dala spojit se stravováním v opatrovnách. Pak vystihla příznivý okamžik pro docílení své představy, když v rodině korunního prince se očekávalo narození dítěte. 1. června 1883 se obrátila ke starostovi města Prahy, už zmiňovanému dr. Černému, s návrhem, že by se dala založit nadace ve prospěch chudých šestinedělek při příležitosti narození potomka královské rodiny. Obec pražská na oslavu narození zřídila fond na podporu chudých novorozenců a jejich matek s podporou 2 000 zlatých ročně.

*„Podpora matek pak byla připojena k celé organizaci opatroven a tím odpadly výlohy zvláštní režie, ježto táž strava pro děti jako pro matky současně se vařila a do opatroven rozvážela. Vyšetřování o podporu se hlásících rozdělili mez sebe pan Nykles a paní Riegrová, každý v tom obvodu, ve kterém vyšetřovali poměry strážníků.“*¹⁴³ Tak byl přehled o rodině, jíž se poskytovala podpora, protože se mnohdy kumulovalo více podpor na jednu.

„Riegrová vždy vzpírala se tomu, aby se při udílení podpory kvůli výkazům jednotlivých rejstříků a snad kvůli účetnické šabloně pomijely zákony života a potřeby

---

¹⁴¹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 101

¹⁴² Tamtéž, str. 110

¹⁴³ Tamtéž, str. 105-106

*kruté skutečnosti. V jednom dopise k městské radě, kde o činnosti komitétu zprávu podává, praví: „Jest nám zatěžko vykázati dobrotivě udělenou subvenci slavné městské rady dopodrobna na odbory jednotlivé. Musíme řídit se hlavně potřebou, jaká se vyskytuje. Tak vyžadují trudné, za často děsné poměry při městských jeslích a při podpoře novorozenců větší podpory nežli přiměřená slavnou městskou radou a jsme přesvědčeny, že ani svědomitě jinak jednati nemůžeme, a že ani samy sobě umíněných pravidel šetřiti nemůžeme, kde někdy objevuje se nám krutý hlad děsné jeho následky, často v úkrytu před veřejností“.*¹⁴⁴

*„Kojenci, kterých jsme podporovaly první léta po zavedení této podpory, již teď dorostli a teď vstupují do opatroven našich. S radostí znamenáme, že dítky jsou zdravější a silnější bratrů a sester svých starších, což přesvědčuje nás o blahodárnosti a užitečnosti této podpory.“*¹⁴⁵

Jediné, co Riegrovou v tomto ohledu trápilo, bylo, když pro nedostatek finančních prostředků musely často odebírat podporu tam, kde ji bylo ještě třeba.

V roce 1890 se vystupňovaly negativní hospodářské dopady, které měla na svědomí kumulace několika vážných problémů, jimiž byla Praha v poslední třetině 19. století zasažena.¹⁴⁶ Podmínky chudiny se opět zhoršily nedostatkem práce, zanikáním řemesel a opakovanými epidemiemi. Riegrová spolu s komitétem dam na tuto situaci reagovaly tím, že uvolnily více jak polovinu po jednadvacet let pracně našetřeného kapitálu na podporu těch nejchudších matek.

5.3 První české jesle a oddělení maličkových

Když Riegrová poskytla pomoc v opatrovných dětem od tří do šesti let a chudým matkám s jejich novorozeňaty, bylo ještě potřeba pomoci dětem od prvního

---

¹⁴⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str. 106-107

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 107

¹⁴⁶ V roce 1873 začala největší hospodářská krize 19. století.

V letech 1884-1888 sužovaly Prahu epidemie infekčních nemocí (tyfus, cholera, dyzentérie). Kvůli epidemii cholery provázené epidemií varioly dokonce Pražská obec zřídila na několik měsíců výpomocnou infekční nemocnici na Karlově.

V roce 1890 zasáhla Prahu stoletá povodeň.

roku do tří let. V Praze působil od roku 1854 již zmiňovaný německý spolek Zentralverein für Errichtung und Erhaltung von Krippen in Prag, jenž spravoval několikero jeslí, v nichž se však na batolata mluvilo německy. To bylo trnem v oku Riegrové, která se vždy zasazovala o vzdělání v národním jazyce na jakémkoliv stupni dětského vývoje. Od roku 1875 dostával spolek jeslí dotace pod podmínkou, že k jeslím vždy připojí i dětskou zahrádku. „*Toto připojování dětských zahrádek k jeslím mělo za účel, aby povyrůstající robátka postupovala hned do zahrádky německé, k čemuž matky nabádány. Tak u samé kolébky počínal již zápas o národnost dítěte.*“¹⁴⁷

Tyto německé snahy měly germanizovat chudé české obyvatelstvo. To byl důvod, proč městská rada se rozhodla svolit se zřízením jeslí, o které Riegrová již delší dobu usilovala. Riegrová se roku 1883 opět obrátila o radu do Francie. Tentokrát k předsedovi centrálního spolku jeslí.¹⁴⁸ Ten jí zaslal časopis vydávaný spolkem, plány a výkresy o zařízení francouzských jeslí a další spisy z tohoto oboru. Riegrová poté sestavila osnovu pravidel městských jeslí v Praze, všeobecná pravidla provozní i výtah z pravidel, který se vytiskl pro poučení matek při přijímacím řízení. Do jeslí bylo možné umisťovat zdravé děti matek, které pracovaly mimo dům. V létě od 6 hodin ráno do 8 hodin večer, v zimě od 7 hodin ráno do 7 hodin večer.¹⁴⁹

Všechny návrhy Riegrové byly jak komitétem dam tak i městskou radou schváleny a v březnu roku 1884 došlo v bývalé budově Svatodušské školy k otevření prvních českých jeslí.¹⁵⁰

Riegrová, která dokonale poznala situaci v nejchudších městských rodinách, však neslevovala ze svých dalších cílů a odhodlaně prosazovala rozšíření počtu městských ústavů. Pod jejím zdárným vedením se do roku 1890 dostalo do péče komitétu celkem 5 jeslí pro děti od 1 do 3 let a 2 jesle úplné s oddělením pro kojence i pro odkojence.¹⁵¹

---

¹⁴⁷ Červinková-Riegrová, 1892, str. 110-111

¹⁴⁸ Eugene Marbeau, předseda centrálního spolku francouzských jeslí. Byl v časté korespondenci s Riegrovou a její informace o stavu jeslí v Praze uveřejňoval ve francouzském „Bulletin des Crèches.“

¹⁴⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 112

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 112

¹⁵¹ Bolina, 1914, str. 11

6

ROZVOJ MĚSTSKÝCH ŠKOL

Hlavní cíl, v němž se soustředily životní snahy Riegrové, byla péče o útlé děti chudiny. Ale tento přední účel, pro nějž pracovala, nebyl jediným, jemuž věnovala své síly.

Roku 1870 městská rada vybídla spolek paní sv. Ludmily, aby podal návrhy jak zlepšit vyučování v ženských pracích na školách obecných. Šest paní, mezi nimi i Riegrová, obcházely pražské školy, aby poznaly tehdejší stav a způsob industriálního vyučování. Na základě pozorování a společných porad podaly návrh na vylepšování výuky. Roku 1872 tento návrh městská rada návrhy schválila a pověřila spolek sv. Ludmily kontrolou ručních ženských pracích na školách obecných.¹⁵²

Riegrové se tak naskytlá příležitost působit tam, kde její snahy pomáhat začaly. A to pečovat o vzdělání dívek. Nyní měla možnost účastnit se praktického doplnění jejich všeobecného vzdělání na vyšších dívčích školách a zároveň o vyučení dívek nemajetných v práci výživné na pokračovací městské dívčí škole.

6.1 Vyšší dívčí škola

Na podzim roku 1882 zřídila městská rada dozorčí radu pro vyšší dívčí školu a povolala do ní Riegrovou jako dozorkyni na vyučování ženským pracím.¹⁵³

Stejně jako ve všech ostatních činnostech, do kterých se Riegrová zapojila, vykonávala i tuto práci s maximálním nasazením. Jako vždy sháněla všechny dostupné podklady a zkušenosti ze zahraničí, aby pozvedla příslušné zařízení na co nejvyšší úroveň. Sbírala odborné publikace včetně cizojazyčných, jezdila na výstavy a

---

¹⁵² Červinková-Riegrová, 1892, str. 130

¹⁵³ Tamtéž, str. 132

kontaktovala odborníky z profese. Snažila se o sjednocení výuky v jednotlivých třídách a o stanovení pravidel, která budou tvořit ucelený systém. Zároveň chtěla zavedení stejných obligatorních stříhů pro všechny třídy. Zavedla pravidelné porady učitelek a ustanovila pevná pravidla pro způsob a metody vyučování.¹⁵⁴

Riegrová usilovala především o to, aby se vyučovalo praktickým věcem a sledovalo se, co je v tomto oboru ženských pracích nového. Současně si přála, aby v žáčkách rozvíjel pozitivní vztah k řemeslu a byly vedeny k samostatné práci, proto chtěla, aby výuka nebyla pouze demonstrativní, ale aby vedla k přemýšlení a byla jakýmsi rozumovým návodem pro všechny žákyně společným. Dle možnosti, aby se vyučování co nejvíce přiblížilo hromadnému, v rámci daných možností, jelikož při nestejně pokročilosti dívek bylo hromadné vyučování prakticky nemožné. Proto musel být zachován určitý individuální přístup.¹⁵⁵

Za velmi potřebné pokládala Riegrová také přednášky a pokračovací kurzy pro žákyně, které již školu ukončily. Proto zaslala 25. dubna 1883 vrchnímu dozorcí školy návrh programu a pravidel zimních kurzů ve dvou ročnících, ke kterým by měly přístup mimo žaček školy, také jiné vzdělané paní a slečny. Přála si zejména přednášky o kulturních dějinách, dějinách umění, o estetice, o českých dějinách, o psychologii a také pedagogice, o literatuře, o dějinách jiných literatur s důrazem na literaturu slovanskou. Pro žákyně učebně zdatnější také přednášky o francouzském jazyce.

Riegrová tím sledovala hned dva cíle. Tím prvním bylo zvyšování vzdělání a šíření myšlenek vlastenectví, ten druhý měl zabránit, aby dívky už ve velmi mladém věku končily ve všelijakých dílnách, kam je rodiče často posílali kvůli výdělku. Aby zabránila tomu, že by dívka nastoupila do školy a po čase jí opustila, zavedla Riegrová zálohu na školné. Rodiče museli při zápisu své dcery složit stanovenou zálohu, která jim byla vrácena, když dívka zdárně absolvovala celý školní rok. V opačném případě propadly složené peníze škole.¹⁵⁶

---

¹⁵⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str. 133

¹⁵⁵ Tamtéž, str. 134

¹⁵⁶ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Pokračovací škola pro dívky*. Přehled o počtu žaček, školném, zakázkách příjmu za zakázku. Karton č. 12, inv. č. 503

Program zřízení pokračovacích kurzů byl schválen a jejich provoz otevřen od školního roku 1883-84.¹⁵⁷

Roku 1885 bylo projednáváno, že by se škola místo pokračovacích kurzů rozšířila o dva vyšší ročníky. Osnova ručních prací byla přepracována a to za účasti Riegrové. Při jednání o této osnově Riegrová horlivě hájila obligátnost ženských prací a jejich potřebný vyučovací počet hodin. V žádném případě se však nejednalo o nějaký formální spor, ale pro Riegrovou vážnou otázku, která vycházela z jejích názorů na život a povinnosti ženy. Důvody, kterými hájila svůj postoj, asi nejlépe vystihují její zápisky:

„...práce podává útěchu v zármutku, je ochranou a dobrodiním v nehodách života, ano, že práce je zdravá ženám a chrání je před nervositou. Uváděla dále, že jest těžko, aby dívka v pozdějším věku přilnula ku práci, když k ní nebyla vedena v mládí. Také z národního ohledu není lhostejno, zdali ženská polovice kruhů našich pracuje aneb zahálí. V praktickém ohledu připomínala Riegrová úspory v domácnosti, které zavést může žena, když důkladně rozumí přistřihování, též šití a předělávání šatstva; v mravním ohledu pak spatřovala vážné nebezpečí v tom, když by dívky zvykly si pokládati práci za něco nižšího a sprostšího než učení literní, předmět ručních prací za podřízený a nedůležitý; - když by tak práce v jejich očích byla jen povrženou popelkou.“

*„Mám za to“, tak hájila obligátnost ženských prací, „že práce mimo to, že je užitečná, je i důležitá pro mravní vychování. Pracovitost a obětavost chodí tak ráda do páru, jako zahálka a egoismus. Je nebezpečno, když se uvádí práce v opovržení u dívek, po výstupu ze školy se pak vzmáhá román a paráda; kdežto myslí, že seriosní učení a práce dají se dobře spojit.“*¹⁵⁸

Ve stejném roce se začala Riegrová zabývat myšlenkou, aby se k vyšším třídám dívčí školy byla připojena také příprava pro mladší dívky, která by sloužila rodinám zámožným, které nechtějí posílat své dcery v útlém věku do škol obecných a svěřují je raději soukromým ústavům, kde probíhá německá výuka.

¹⁵⁷ Červinková-Riegrová, 1892, str. 135

¹⁵⁸ Tamtéž, str. 136

Vyčerpávající práce a nezměrná vůle Riegrové byla nakonec korunována úspěchem a příprava na vyšší dívčí školu byla na podzim roku 1888 otevřena. Riegrová pak zde vykonávala dozor při vyučování ručních prací.¹⁵⁹

6.2 Další městské školy založené Marií Riegrovou-Palackou

Riegrová se zasadila se i o založení odborné školy státní pro umělé (umělecké) vyšívání v Praze. Škola byla zřízena na podzim roku 1885 při nové státní škole průmyslové.¹⁶⁰ Riegrová ovšem neměla vyhráno hned. Bylo zde nebezpečí, že nebude-li dost přihlášek od českých dívek, stane se škola německou. Nakonec se však u veřejnosti projevilo pochopení pro důležitost tohoto oboru dívčího vzdělávání a škola zůstala v českých rukách.

Ve prospěch dívčí mládeže se Riegrová podílela také na otevření městské dívčí školy pokračovací denní i večerní. Připravila učební osnovy pro výuku šití prádla pro vyučení chudých dívek při škole denní (1884) a návrhy programů ke zřízení večerních kurzů literárních (1885) Vypracovala instrukce pro učitelský sbor¹⁶¹ a podílela se i na výběru personálu. V prvních letech pak sama se dvěma spolupracovnicemi vykonávala nad školou dozor. Když pak městská rada zřídila pro tuto školu komitét dam, Riegrová byla zvolena jeho předsedkyní.¹⁶²

I tato škola zažila překvapivě rychlý rozkvět a časem bylo třeba vypracovat nové osnovy, neboť vyučování se rozšiřovalo i na další předměty: náboženství, zpěv, kreslení od ruky a měřičské rýsování.¹⁶³

V přehledu činnosti Riegrové pro pražské školy nesmí chybět její účast při zřizování útulků pro školní mládež. Ty se začaly budovat v roce 1886 a městská rada

---

¹⁵⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 140

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 139

¹⁶¹ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Pokračovací škola pro dívky*. Instrukce učitelského sboru na denní pokračovací škole pro dívky v Praze. Karton č. 12, inv. č. 508

¹⁶² Červinková-Riegrová, 1892, str. 142

¹⁶³ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Pokračovací škola pro dívky*. Učební osnovy. Karton č. 12, inv. č. 506

jmenovala Riegrovou členkou komise pro útulky a místní dozorkyní školních útulků na Hradčanech.

Zde opět činila návrhy na to, co a jak především vyučovat, kde sehnat vhodný materiál na šití a jak použít hotové výrobky. Při poradách komise se přimlouvala, aby se hledělo hlavně na praktickou stránku a potřeby lidí:

„Není-li program pro útulky dívčí již zcela ustálen, přimlouvala bych se velice za to, aby dívky obíraly se hlavně šitím, cvičily se poněkud ve kreslení, pěstovaly zdravé pohyby, však nevěnovaly se titěrným pracem Fröblovým, aby zaměstnání se řídilo dle poměrů našich a dle našich potřeb a my nekráčeli otrocky do šlépějí němectví. Snad by se nemusel theoreticky určovat napřed chod celého zaměstnání dívek, aby (na příklad) tělo nevměšťovalo se do ušitého kabátu, ale aby se upravil šat podle těla....“¹⁶⁴

V lednu 1887 městská rada veškeré návrhy Riegrové přijala.¹⁶⁵

---

¹⁶⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str. 144

¹⁶⁵ Tamtéž, str. 144

POSLEDNÍ LÉTA ŽIVOTA MARIE RIEGROVÉ- PALACKÉ

Riegrová svojí prací doslova žila. Měla jasnou představu o tom, co je třeba vykonat pro společnost, i o tom, co patří k vedení domácnosti. Za svoji povinnost například pokládala ušít všechno prádlo pro spotřebu celé rodiny. Sama také ušila celou výbavu oběma dcerám a k tomu si brala na ušití 150-200 kusů dětských šatiček pro opatrovný. Když manžel nebyl doma, šila úkolově na vyměřený počet hodin denně. Pracovala od rána do večera, a i když šla na procházku, tak za pochodu pletla. Ona žila to, co sama nazývala *život účelovity*¹⁶⁶. To znamená život, který neznal nic jiného než povinnost a zodpovědnou práci.

7.1 Obrana městských ústavů

Práce pro městské ústavy byla její radost a jejich úspěch jí dodával sílu do další činnosti. Vždy se jí hluboce dotklo, když někdo městské ústavy špinil. Proto ji velmi rozčílilo, když se dozvěděla, že někteří lékaři dávají příčinu vzniku dětských epidemií do souvislosti s městskými školkami a opatrovnami.¹⁶⁷

Všelijaké obviňování ústavů bylo navíc nespravedlivé, protože podléhaly stálému pečlivému lékařskému doзору a lékařské inspekce horlivě dbaly na to, aby se jesle, opatrovný a mateřské školy ihned uzavřely, jakmile se v některé čtvrti města vyskytl nějaký případ onemocnění dítěte nakažlivou nemocí.¹⁶⁸

Riegrová věděla, že děti z důvodů zdravotních musí zůstat v bídných podmínkách, přeplněných, špinavých, vlhkých místnostech a bez výživné stravy, kde

---

¹⁶⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str. 183

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 118

¹⁶⁸ Tamtéž, str. 118

jim nákaza hrozí daleko více než v čistých, vzdušných opatrovnách s kvalitní výživou. Proto napsala článek na obhajobu městských ústavů proti nespravedlivým nařčením. Popisovala těžké životní a zdravotní podmínky městské chudiny a zanedbanou hygienu a dezinfekci v rodinách, kde se vyskytla nakažlivá nemoc nebo i úmrtí. Vysvětlovala, jak je ve školách přísně dbáno na hygienické zásady. Přesto jsou napadány a v ustrašených rodičích, kteří přicházejí o to nejdražší, se budí dojem, že příčinou jsou školky a jesle.

Aby nejchudší děti při uzavírání školek v době nemoci nebyly připraveny o výživnou stravu, tak komitét dam na přání Riegrové rozdával masitou polévku i době, kdy byly opatrovny uzavřeny. Bylo to pro děti důležité opatření a zvláště pro ty nemocné velmi potřebné.¹⁶⁹

Avšak v době, kdy láska lidu dosvědčovala výbornost městských ústavů, kterou přiznávali i němečtí a rakouští odpůrci, začaly se v té době ozývat výtky proti opatrovnám z vlastního tábora. Protože nemohly popřít dobročinnou působnost opatroven, obraceli se výtky k pedagogické stránce. Útok na to, co bylo jejím srdci drahé, přinutil Riegrovou, proti jejím zásadám, k veřejné reakci:

„Jakoby v ústavech městských nebylo náležitě šetřeno všech předpisů zákona, jako by bylo zapotřebí lepší a důkladnější inspekce a zejména také toho, aby učitelstvo na školách obecných mělo vliv na ústavy, které mají býti přípravkou pro školu.“¹⁷⁰

Neoprávněná kritika ji v roce 1885 také přiměla k napsání delšího článku *Na obranu opatroven a škol mateřských*. Tento článek však nebyl nikdy uveřejněn. U Riegrové nakonec přece jen zvítězila nechuť k přetřásání věcí na veřejnosti a vrátila se ke své zásadě, že je lépe mlčet a jednat.

---

¹⁶⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 120

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 122

7.2 Na sklonku života

Již v roce 1888 se zmiňovala, že už stárne a nemá tolik síly, co dřív a že jí všechno daleko dřív unavuje. Přesto však pracovala maximálně vytížená celý den bez odpočinku. Téměř pravidelně vykonávala 20 – 30 návštěv v chudých rodinách a zasedala v několika dozorčích radách, kdy jí čekalo třeba sedm schůzí v pěti dnech. Na všechny schůze se pečlivě připravovala a neustále sbírala nové poznatky, postřehy a informace, které by vedly ke zdokonalení stávajícího fungování dobročinných aktivit.

Je téměř neuvěřitelné, jak mohla Riegrová stihnout svoji aktivní účast při tolika městských školách a ústavech. V roce 1889 však už cítila, že jí síly začínají docházet stále rychleji. Koncem roku se ze zdravotních důvodů vzdala členství v dozorčí radě a své činnosti při školních útulcích. „*Jí samé už se zdávalo, že kdyby někdo cizí pozoroval její život, řekl by „že je to hon a ne živobyťi.*“¹⁷¹

V létě 1890, začala pracovat na pevných pravidlech a stanovách komitétu. Zároveň sepsala *Jednací řád a Instrukce*. Pro komitét dam byly obě tyto stanovy schváleny městskou radou 2. prosince 1890. Přijatými stanovami bylo hlavní životní dílo Riegrové ustáleno v pevné formě.¹⁷²

Pravidla, která vypracovala na základě mnohaleté zkušenosti, se staly dědictvím pro ty, kteří se chtěli dále starat a pečovat o chudé děti. Větší cenu však měl duch lásky, shody a bezmezná oddanost pro dobro věci, který vládl v komitétu dam díky jejímu příkladu a vlivu. Všeho, čeho se jim podařilo dosáhnout, bylo právě proto, že všechny pracovaly pro dobrou věc, rády, s elánem a nadšením v příjemné a přátelské atmosféře. Riegrová tvrdila, že úspěchů dosáhly možná právě proto, že neměly žádná pravidla a paragrafy, které by určovaly a také omezovaly jejich činnost. Nikdo z nich nepracoval proto, aby ukojil svou osobní ctižádost, ale z lásky k dětem.¹⁷³

---

¹⁷¹ Červinková-Riegrová, 1892, str.144

¹⁷² Tamtéž, str. 126

¹⁷³ Tamtéž, str. 125

7.3 Odjezd do Říma

U Riegrové nemůžeme opomenout její národní cítění. Byla velkou vlastenkou a tak ve všem maximálně podporovala svého manžela, který byl od roku 1861 politicky činným. Veškeré dění v zemi prožívala spolu s ním a svým otcem velmi vnímavě a citlivě. Vždy, když měl František Rieger v politice nesnáze, těžce to nesla a dost jí to trápilo.

Dne 17. ledna 1891, když seděla u okna, zazněl venku křik mnoha hlasů. Někdo jim hodil do okna jablko a velký kus uhlí, které okno rozbilo, ale našťastí ho zachytila roleta. V této době se často Riegrová dovídala o nějaké pomluvě nebo urážce útočící na čest jejího muže. V rámci těchto událostí často celé noci nespala. To způsobilo, že chtěla Prahu opustit. Sama někdy říkala, že už nemůže lidi v Praze ani vidět a neustále naléhala na odjezd do ciziny: „*Já nechci dopustit, aby se mu (myšleno F. L. Riegra) mohlo dít nové příkoří.*“¹⁷⁴

Riegrová by nejraději odjela do Nice, kde to znala a kde byla krásná příroda. Nakonec se ale s ostatními dohodla, že cesta do Říma, který je velký a plný bohaté kulturní tradice, umožní manželovi lépe zapomenout na to, co se děje u nich doma.

Zamýšlený odjezd znamenal, že Riegrová chtěla všechny záležitosti ohledně městských ústavů dát do pořádku a tak se pracovně přepínala. Na poslední schůzi komitétu dam, ještě dva dny před odjezdem, podávala návrhy o tom, co by se mělo opravit, a předložila osnovu domácího řádu pro oddělení maličkových.

O její nesmírné pečlivosti vypovídá i to, že ještě poslední dny i hodiny před odjezdem zařizovala předání své činnosti a dopisovala 22. výroční zprávu a všechny statistiky za celou dobu činnosti Výboru paní pro městské mateřské školy a opatrovny.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴ Červinková-Riegrová, 1892, str.173

¹⁷⁵ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. Dvaadvacátá výroční zpráva o městských opatrovních a školkách mateřských a jeslích za rok 1890. Karton č. 14, inv. č. 567

Do Říma dorazili manželé Riegrovi 4. března 1891. Čeští krajané jim zde zajistili byt a jejich přítomnost na společných vycházkách a večerech způsobila, že Riegrová s manželem tam rychle zdomácněli. Navštívili muzea, sbírky, kostely a s krajany podnikly i výlety do okolí Říma. Riegrová také začala chodit do veřejné knihovny a opět si psala výpisky z knih o dobročinných ústavech. Byla spokojená a po dlouhé době vyčerpávající práce a neustálé zodpovědnosti začala aktivně odpočívat. Štěstí, které zažívala, i proto, že mohla být se svým milovaným manželem, však trvalo jen deset dní.

Po necelých dvou týdnech po příjezdu do Říma se přestala cítit dobře. Ještě se ale zúčastnila s manželem audience u papeže. Toto vyznamenání prokázané jejímu muži byla poslední radost, které se dožila. Pak ulehla s horečkou a lékař u ní diagnostikoval střevní a žaludeční zánět. Nelíbila se mu však velká slabost těla a malá energie srdce. Ptal se, jestli nemocná neprodělala nějakou vážnou nemoc.¹⁷⁶

Když střevní potíže ustoupily, přidal se zánět žil v noze, který už musel Riegrovou trápit dříve, ale přišlo se na něj, až když noha byla celá oteklá, červená a velmi bolestivá. Ještě den před smrtí se nikdo nevzdával naděje na uzdravení, protože nemoc ustupovala a otok mizel. Přidal se však zánět plic a nemocná už neměla sílu vykašlávat hleny a srdce pracovalo jen slabě. Lékař, který ji po celou dobu nemoci ošetřoval, stále opakoval to, co řekl již při počátku nemoci: „*Ta paní se musela nad své síly namáhat, musela se přepracovat duševně i tělesně. Ona předčasně vyčerpala své síly.*“¹⁷⁷

Marie Riegrová-Palacká zemřela v Římě 29. března 1891.

Po té, co se zpráva o jejím úmrtí dostala do Čech, začali se na její rodinu obracet zástupci města i spolků a přimlouvali se, aby zesnulá byla pochována na Vyšehradě. Pozůstalí však ctili její přání a pohřeb se uskutečnil 7. dubna v Lobkovicích, kde byly pochováni i její rodiče. Velkolepého pohřbu se účastnili zástupci Prahy a dalších českých měst, Národního divadla, Sokola a jiných organizací.

---

¹⁷⁶ Červinková-Riegrová, 1892, str. 179

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 179-180

Chudé pražské rodiny velmi litovaly, že se nemohou pohřbu účastnit, neboť neměly peněz na cestu.

„Chudé matky hradčanské po krejcarech sbíraly mezi sebou, aby mohly položit věnec na její rakev. Dozvěděvše se však, že pohřeb nebude v Praze, zakoupily svíci a štít s nápisem: „Své dobroditelce matky hradčanské“, i daly sloužiti ve chrámu na Loretě zádušní mši, ku kteréž dostavily se, nesouce své děti na rukou.“¹⁷⁸

Dne 6. dubna byl v Praze na její památku zřízen Fond Marie Riegrové-Palacké, který shromažďoval finanční částky, jejichž úrok byl určen k podpoře chudých matek a kojenců. Obdobný fond vznikl krátce poté i v Kolíně. Na Riegrovou s vděčností vzpomínaly tisíce rodin.

---

¹⁷⁸ Červinková-Riegrová, 1892, str. 181

ZÁVĚR

V této práci jsem se pokusila chronologicky seskládat nejvýznamnější počiny Marie Riegrové-Palacké. Dále jsem se snažila ukázat, jaké úsilí musela tato výjimečná žena vyvinout k dosažení svých cílů, kdo jí nejvíce ovlivnil a které další osobnosti pomáhali uskutečňovat její představy. Dle uvedených dat je však zřejmé, že časovou posloupnost jejích aktivit nelze úplně přesně sestavit, protože Riegrová měla ohromný záběr a pracovala na několika věcech souběžně.

Marie Riegrová-Palacká dokázala jako první propojit předškolní systém péče Jana Vlastimila Svobody s francouzskou metodikou a na základě toho pak vybudovat moderní mateřskou školu. Stejně jako ve Francii byly také v Praze přijímány do mateřských škol v první řadě děti z městské chudiny. České školky však při svém zrodu měly oproti těm francouzským ztíženou pozici. Musely bojovat o výchovu v národním duchu, odolávat konkurenci finančně lépe zajištěným německým školkám a zatímco ve Francii byly ve vedení předškolních ústavů upřednostňovány ženy, v Čechách vládl předsudek, že řízení ústavů patří mužům.

Ohromnou humanitu a empatii prokázala Marie Riegrová-Palacká také při pomoci nejchudším matkám a nejmenším dětem. Ač sama pocházela z dobře zabezpečené rodiny, velmi dobře znala místa, kde si podávala ruku bída s nouzí, kde se nebylo možné divit mravnímu úpadku a nízkosti ducha a kde děti s bídými podmínkami doslova sváděli boj o přežití.

Všechny její celoživotní snahy, vykonané skutky a její neustálá pozornost byly směřovány k jedinému cíli – pomoci pražské chudině. Pomoc chudým však pro Riegrovou neznamenal jen vytvoření sbírky finančních prostředků či šatstva, ale především posílit jejich vzdělání, mravní vychování a naučit je odborným pracím, aby se mohli sami uživit. Její odvaha, vůle a systematickosti bez nadsázky zachránily mnoho matek i dětí před jistou smrtí.

Když se podíváme na dílo Riegrové pro ochranu útlého věku, zjistíme, že je to dílo soustavné a ucelené., přestože se vyvíjelo bez předepsaných pravidel a bez jasné koncepce. Její plány se vždy rodily z pozorování života, poměrů a potřeb lidu. Ona neměla jiného systému, než poslouchati příkazů svého srdce: „*nejprve poznati – a pak pomáhati.*“¹⁷⁹

Myslím, že se mi na popsaných životních osudech Riegrové a její práci podařilo dokázat její nezastupitelnou roli při vzniku řady školních a předškolních zařízení v Čechách. Nelze opomenout ani její zásluhu na potlačení německého vlivu na děti v Praze v druhé polovině 19. století.

Po prostudování jejího života a díla je nesporné, že Riegrová byla neuvěřitelně pracovitá a ve svém snažení neobyčejně plodná. Její práce v různých dobročinných spolcích se stále rozvětvovala a rozšiřovala, takže se v jeden den musela zúčastnit dvou i tří schůzí v dozorčích radách a různých komitétch. Na těchto schůzích byla aktivní členkou, která vždy měla připravené návrhy a jejich odůvodnění.

Její činnost byla tak rozsáhlá, že z pohledu současného člověka je až nemožné si ji představit jako činnost jediného člověka. Navíc Riegrová dokázala svým nadšením pro věc doslova strhnout lidi kolem sebe. Ti pak pracovali také s plným nasazením, s láskou a pro dobro věci - nikdy pro vlastní užitek.

Na jejím výjimečném charakteru se samozřejmě podepsala rodina. Rodiče jí poskytli mimořádné vzdělání. Po otci zdělila zejména pečlivost, obětavost, inteligenci a jazykové nadání, matka jí vychovala k péči o domácnost a naučila ji domácím pracím. Po obou zdělila pracovitost a lásku k lidem. Otcovu výchovu k vlastenectví a českému jazyku pak umocnili všichni Mariini učitelé, z nichž asi největší vliv měl František Schneider a jeho učení o Bolzanovském odhodlání k dosažení cílů. Ani v dospělosti se nepřestala vzdělávat a informace potřebné k uskutečnění svých představ sbírala z celé Evropy – Německa, Itálie, Belgie, Holandska, Anglie a zejména z její oblíbené Francie, odkud jí nejvíce inspirovala Marie Pape-Carpentier.

---

¹⁷⁹ Červinková-Riegrová, 1892, str. 125

Významným faktorem při její práci byla i skutečnost, že otec i manžel byli významné osobnosti veřejného života. To Riegrové umožňovalo snazší kontakt na politiky, kteří mohli ovlivnit její činnost. Na druhé straně, pokud se její blízcí stali pro určité vrstvy nepohodlnými, doléhal psychický tlak i na ní.

Na začátku práce jsem položila otázku, proč o tak významné osobnosti veřejnost příliš neví. Největší podíl na tom nese pravděpodobně sama Riegrová, která po celý život měla odpor k okázalosti. Když například posílala dr. Černému návrh na zřízení nadace pro podporu šestinedělek, napsala mu, že komitét paní bude vždy ochoten ke všem službám pro chudinskou mládež pražskou, ale má k němu jedinou prosbu, a to, aby je chránil před veřejností, okázalostí a před tím, aby se do komitétu dostali členové, kterým vládne jiný duch.¹⁸⁰ Riegrová nechtěla, aby se do spolku dostal někdo, komu by šlo pouze o své zviditelnění a pocit vlastní důležitosti, čímž by se činnost spolku ochromila.

Riegrová byla přesvědčená, že opravdu nevídaná shoda, která vládla mezi členkami komitétu by mohla být narušena okázalou chválou veřejnosti a následně bojem ctizádosti. Proto se celý život bránila jakémukoliv zviditelňování a reklamě. Přitom se už tehdy tvrdilo, že je to století reklamy. Století, ve kterém není možné bez reklamy a novin něčeho dosáhnout. Riegrová však v tisku spatřovala nebezpečí pro zdar díla a nikoliv oporu.

Jsem přesvědčená, že její velmi prozíravé myšlení, názory a životní postoje mají hodně co říci i současným generacím.

„Život přináší mnoho bojů a útrap, když jich nemůžeme odvrátiti ode všech lidí dospělých, hledme, abychom aspoň mládeži útlé uspořili trpkosti a dopřáli jí vzpomínky radostnější. Obklopte ji záhy láskou, aby v útlém srdci zakořenilo se přesvědčení po celý život trvajícím, že také u tříd bezstarostněji žijících bijí pro ně srdce soucitná!“¹⁸¹

---

¹⁸⁰ Červinková-Riegrová, 1892, str. 128-129

¹⁸¹ ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. Výroční zpráva 1.-22. Karton č. 14, inv. č. 559.

Marie Riegrová-Palacká byla vpravdě osvícená žena, která veškeré svoje vzdělání, inteligenci, um, odhodlání, přesvědčení a nakonec i zdraví investovala do celoživotní práce na odstranění největších projevů chudoby a na podporu vzdělání dětí. Dle mého názoru by si zasloužila, aby byla zapsaná do povědomí veřejnosti stejně výrazně jako její otec nebo manžel.

Marie Riegrová-Palacká¹⁸²

---

¹⁸²ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Ilustrační materiál / Fond pí. Marie Riegrové*. Fond Marie Riegrové-Palacké pro podporu novorozenců a chudých matek. Karton č. 16, inv. č. 644.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Biografický materiál*. Deník z cesty na Riviéru. Karton č. 1, inv. č. 6.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / rodinná / Dopisy odeslané*. František Ladislav Rieger Marii Riegrové. Karton č. 4.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / osobní* /. Ledvinková, Budislava. Karton č. 5, inv. č. 232.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Korespondence / osobní* / Müllerová, Marie. Karton č. 6, inv. č. 249.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Spolek sv. Ludmily*. Stanovy spolku sv. Ludmily. Karton č. 12, inv. č. 460.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Spolek sv. Ludmily*. Jednatelská zpráva spolku paní sv. Ludmily za rok správní 1869, 1870, 1871. Karton č. 12, inv. č. 487.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Spolek sv. Ludmily*. Zápisníky o chudých Spolku sv. Ludmily. Karton č. 12, inv. č. 496.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Pokračovací škola pro dívky*. Přehled o počtu žaček, školném, zakázkách příjmu za zakázky. Karton č. 12, inv. č. 503.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Pokračovací škola pro dívky*. Učební osnovy. Karton č. 12, inv. č. 506.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Pokračovací škola pro dívky*. Instrukce učitelského sboru na denní pokračovací škole pro dívky v Praze. Karton č. 12, inv. č. 508.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / korespondence*. Personální záležitosti. Karton č. 13, inv. č. 513.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Jednotlivé školky*. Všeobecné předpisy týkající se opatrovny malých dětí u sv. Jakuba (rkp. M.R.) Karton č. 13, inv. č. 529.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Jednotlivé školky*. Předpisy týkající se městské opatrovny u sv. Jakuba. Karton č. 13, inv. č. 531.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Materiály týkající se provozu mateřských škol a komitétu dam*. Zprávy o dětech, které vyžadují podporu. Karton č. 13, inv. č. 539.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. Výroční zpráva 1.-22. Karton č. 14, inv. č. 559.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Veřejná činnost / Mateřské školy a komitét dam / Výroční zprávy mateřských škol*. Dvaadvacátá výroční zpráva o městských opatrovnách a školkách mateřských a jeslích za rok 1890. Karton č. 14, inv. č. 567.

ARCHÍV NÁRODNÍHO MUZEA, Fond Marie Riegrová-Palacká, *Ilustrační materiál / Fond pí. Marie Riegrové*. Fond Marie Riegrové-Palacké pro podporu novorozenců a chudých matek. Karton č. 16, inv. č. 644.

BOBÍKOVÁ, L. *Člověk Karel Havlíček Borovský. Příloha deníku Právo*, 27. října 2012. Praha: Borgis, 2012, ročník 22, č. 252. ISSN 1211-2119.

BOLINA, K. *Mateřské školy pražské. Jejich rozvoj v době 45letého trvání .1869-1914.* Praha: Královské hlavní město Praha, 1914.

ČERVINKOVÁ-RIEGROVÁ, M. *Marie Riegrová, rodem Palacká, její život a skutky.* Praha: Obec Pražská, 1892.

FILIP, V., ŠTĚDRÁ, L. *Potomci slavných vzpomínají.* Praha: Česká televize, 2009. ISBN 978-80-7404-023-8.

LENDEROVÁ, M., MACKOVÁ, M., BEZECNÝ, Z. a JIRÁNEK, T. *Dějiny každodennosti „dlouhého“ 19. století. II. díl Život všední i sváteční.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2005. ISBN 80-7194-756-3.

ROBEK, A., MORAVCOVÁ, M. a ŠŤASTNÁ, J. *Stará dělnická Praha. Život a kultura pražských dělníků 1848-1939.* Praha: Academia, 1981.

Vzpomínka na Marii Riegrovou. Národní listy. Praha: Pražská akciová tiskárna, 1921, ročník 61, č. 100.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

COSNIER C., *Marie Pape-Carpantier de l'école maternelle à l'école des filles*, Paris: Fayard, 2003. ISBN 2-213-61527-6.

Seznam použitých internetových zdrojů

BOBÍKOVÁ, L. *České bojovnice za práva žen, aneb "Kafičkovno-bábovkový" feminismus.* Novinky.cz [online]. © 1. 10. 2010. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/styl/211271-ceske-bojovnice-za-prava-zen-aneb-kafickovo-babovkovy-feminismus.html>

BŘICHÁČEK, T. *Jubileum Františka Ladislava Riegra. Virtually* [online]. © 28. 1. 2010. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: <http://virtually.cz/archiv.php?art=17636>

KOŘALKA, J. *Průhled do způsobu života pražské měšťanské rodiny Měchurovy a Palackého kolem poloviny 19. století. Lidé města* [online]. © 2003. [cit. 2012-11-10]. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Dostupné z: <http://lidemesta.cz/index.php?id=522>. ISSN 1212-8112

SECKÁ, M. *Počátek ženských spolků v Českých zemích. Babyka - Unie katolických žen* [online]. © 26. 11. 2010. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: <http://katolickezeny.cz/babyka/?p=166>

SEIDL, V. *František Ladislav Rieger. Zlatý fond českého ekonomického myšlení* [online]. © 10. 9. 2003. [cit. 2012-07-20]. Dostupné z: http://www.econlib.cz/zlatyfond/html/aut_rieger.htm

Wikipédia - L'encyclopédie libre. Marie Pape-Carpentier [online]. poslední aktualizace 27. 10. 2012. [cit. 2012-11-20]. Dostupné z: http://fr.wikipedia.org/wiki/Marie_Pape-Carpantier

Wikipédie - otevřená encyklopedie. Jan Palacký (geograf). [online]. poslední aktualizace 2. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: [http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Palack%C3%BD_\(geograf\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Palack%C3%BD_(geograf))

Wikipédie - otevřená encyklopedie. František Ladislav Rieger. [online]. poslední aktualizace 15. 8. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Ladislav_Rieger

Wikipédie - otevřená encyklopedie. František Palacký. [online]. poslední aktualizace 2. 12. 2012. [cit. 2013-01-08]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Franti%C5%A1ek_Palack%C3%BD

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Dita Šedivá

Obor: Speciální pedagogika – učitelství

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Život a dílo významných osobností pomáhajících profesí.

Marie Riegrová-Palacká

Rok: 2013

Počet stran: 75

Počet titulů české literatury a pramenů: 24

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 1

Počet internetových zdrojů: 9

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Karel Kamiš, CSc.